

SEURAKUNTA YKSINHUOLTAJAN TUKENA

Anna Hästö
Opinnäytetyö, kevät 2015
Diakonia-ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan koulutusohjelma
Diakonisen sosiaalityön
suuntautumisvaihtoehto
Sosionomi (AMK) + diakoni

TIIVISTELMÄ

Hästö, Anna. Seurakunta yksinhuoltajan tukena. Helsinki, kevät 2015. 62 s., 2 liitettä. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma, diakonisen sosiaalityön suuntautumisvaihtoehto, sosionomi (AMK) + diakonin virkakelpoisuus.

Opinnäytetyössä selvitettiin, miksi yksinhuoltajat ovat osallistuneet seurakunnan järjestämään yksinhuoltajien toimintaan sekä millaista tukea ovat seurakunnasta saaneet. Tutkimuksen tavoitteena oli tutkia yksinhuoltajien tarvitsemaa tukea ja sitä miten ovat seurakunnasta saamansa tuen kokeneet.

Tutkimus on luonteeltaan laadullinen. Aineisto kerättiin kesällä 2014 haastattelulla viittä yksinhuoltajille suunniteltuun seurakunnan toimintaan osallistunutta äitiä. Tutkimuskohteena oleva seurakunta sekä toimintaan osallistuneet yksinhuoltajat sijoittuvat pääkaupunkiseudulle. Aineisto kerättiin teemahaastattelun eli puolistrukturoidun haastattelun avulla.

Tutkimuksessa selvisi, että yksinhuoltajat osallistuvat seurakunnan toimintaan löytääkseen vertaistukea samanlaisessa elämäntilanteessa olevilta henkilöiltä. Myös hengellisen tuen saaminen sekä mukava tekeminen arjessa motivoivat osallistumaan. Yksinhuoltajat kokevat saavansa toiminnasta vertaistukea toisilta vanhemmilta ja keskusteluapua seurakunnan työntekijältä. Samalla toiminnan kautta mahdollistuu kristillisten perinteiden ja arvojen ylläpitäminen, yhteys muihin kristittyihin sekä kokemus Jumalan huolenpidosta. Tämän lisäksi toiminta antaa mahdollisuuden mielekkääseen tekemiseen yhdessä lapsen kanssa.

Perhetyö nähtiin erillään seurakunnan diakoniatyöstä, eivätkä yksinhuoltajat kokeneet olevansa erityisen palvelun piirissä. Kynnys perhetyöhön toimintaan mukaan tulolle oli matala. Yksinhuoltaja saattoi toimintaan osallistumalla saada vertaistuen ja uusien verkostojen vastapainoksi väylän myös hiljentymiselle ja pysähtymiselle. Toiminnan kautta mahdollistui tasapainoisesti sekä tarve sosiaalisten verkostojen vahvistamiseen ja vertaistukeen että yksityiseksi määriteltävien hengellisten tarpeiden huomioimiseen.

Asiasanat: sosiaalinen tuki, vertaistuki, hengellinen tuki, yksinhuoltaja, seurakunnan perhetyö

ABSTRACT

Hästö, Anna. Parish supporting a single parent. 62 p., 2 appendices. Language: Finnish. Helsinki, Spring 2015. Diaconia University of Applied Sciences. Degree Programme in Social Services, Option in Diaconal Social Work. Degree: Bachelor of Social Services.

The main goal of this thesis is to study why single parents take part in activities organized for single parents by the local parish. The research strives to find out what kind of support the single parents have received from the parish. The aim of this thesis is to research the single parents' need of support and how they have experienced it.

This thesis is a qualitative research. The data has been collected by interviewing five mothers who took part at the spring camp organized for the single parent families by the local parish. The interviewed participants and the parish situate at the metropolitan area. The data consists of five theme interviews.

The analysis of the results revealed that single parents take part in the parochial family work activities for meeting other people in the same kind of situation in life. They also search for spiritual support and fun activities. Single parents feel that the family work enables getting peer support but also possibilities to discuss with the staff. At the same time the family work makes it possible to maintain Christian values and traditions and spiritual contact to other Christians. It also gives people an experience of God's nurture and attention. By taking part at the family work activities single parents also get a meaningful and fun action to have with their children.

Parochial family work was seen strongly separated from the church's welfare work. Single parents did not see themselves as receiving any kind of social service. People felt it easy to take part in the family work activities. In addition to peer support and new networks, family work enabled personal and spiritual settling down. Parochial family work acknowledged person's need to both: strong community but also private spirituality.

Key words: social support, peer support, spiritual support, single parent, parochial family work, church welfare work

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	6
2 YKSIHUOLTAJUUS JA PERHEEN TUKEMINEN	8
2.1 Moninaistuva perhe	8
2.2 Yksinhuoltajuus ja yhden vanhemman perhe	9
2.3 Ihmisen sosiaalinen tukeminen.....	13
3 SEURAKUNTA PERHEEN TUKENA.....	17
3.1. Kristillinen ihmiskäsitys ja kirkon perhetyö.....	17
3.2 Perhetyön ja diakonian erilaiset muodot	20
3.3 Perhetyö ja hengellinen tuki.....	22
4 TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA SEN TOTEUTTAMINEN	26
4.1 Tutkimustehtävä	26
4.2 Tutkimuksen kohderyhmä.....	26
4.3 Aineiston kerääminen	27
4.4 Aineiston analysointi	31
5 EMOTIONAALINEN TUKEMINEN SEURAKUNNASSA.....	34
5.1 Tuki vertaisilta.....	34
5.2 Työntekijä keskustelukumppanina.....	37
6 SEURAKUNNAN TOIMINTA HENGELLISENÄ TUKENA.....	40
6.1 Usko, arvot ja perinteet.....	40

6.2 Kokemus Jumalan huolenpidosta	41
6.3 Yhteys toisiin kristittyihin	43
7 TOIMINTAA JA AINEELLISTA APUA	45
7.1 Virkistystä ja tekemistä arkeen	45
7.2 Apua lapsen hoitoon ja omaa aikaa	46
7.3 Taloudellinen ja tiedollinen apu	48
8 POHDINTA	50
8.1 Johtopäätökset	50
8.2 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys	53
8.3 Jatkotutkimusaiheita	55
8.4 Ammatillinen kasvu	56
LÄHTEET	58
LIITE 1. LEIRILÄISILLE LÄHETETTY ESITTELYKIRJE	63
LIITE 2. TEEMAAHAASTATTELURUNKO	64

1 JOHDANTO

Suomalaisten perheiden pärjääminen ja jaksaminen ovat olleet viime vuosina toistuvasti uutisten aiheina. Julkisuudessa on keskusteltu esimerkiksi perheiden tarvitsemasta tuesta arjen haasteiden keskellä. Sosiaalialan tulevana työntekijänä tulen todennäköisesti työskentelemään jollain tavalla myös perheiden parissa ja kohtaamaan vaikeuksissa olevia perheitä. Koska tutkintoni johtaa kelpoisuuteen myös kirkon diakoniatyöntekijäksi, halusin opinnäytetyössäni tarkastella tarkemmin juuri seurakunnan tekemää ennaltaehkäisevää perhetyötä. Seurakunnat tavoittavat toimintansa kautta ison määrän suomalaisista lapsiperheitä. Halusin lähteä tutkimaan tarkemmin, miten yksi erityisen perhetyön kohteeksi määritelty ryhmä eli yksinhuoltajat kokevat seurakunnan tuen ja toiminnan.

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on tutkia yksinhuoltajien tuen tarvetta, ja sitä miten yksinhuoltajat ovat kokeneet seurakunnasta saamansa tuen. Yksinhuoltajien asema yhteiskunnassamme on erityinen: yksinhuoltajuutta ei enää nähdä vakavana riskinä esimerkiksi lapsen kehittymisen kannalta, mutta toisaalta yksinhuoltajat saattavat kokea tarvitsevansa enemmän tukea arjessa selviämiseen ja jaksamiseen. Tämän tutkimuksen päämääränä on selvittää, miksi yksinhuoltajat ovat tulleet mukaan seurakunnan perhetyön järjestämään toimintaan, millaista tukea he ovat kokeneet saaneensa seurakunnasta sekä mitä tukea olisivat kenties vielä toivoneet. Tutkimuksessa selvitetään erikseen myös seurakunnan merkitystä hengellisenä tukena yksinhuoltajalle.

Yksinhuoltajuutta Suomessa on tutkittu paljon, mutta lähtökohdat useimmissa tutkimuksissa ovat olleet yksinhuoltajien talouteen tai työllistymiseen liittyvissä kysymyksissä. Yksinhuoltajien määrä on lisääntynyt, mutta se ei ole vastaavassa määrin noussut kiinnostuksen kohteeksi yhteiskunnallisessa tai sosiaalipoliittisessa tutkimuksessa. Tutkimusta yksinhuoltajuudesta löytyykin enimmäkseen suomalaista perhepolitiikkaa, perhettä, lapsuutta ja vanhemmuutta yleisemmin kuvaavista julkaisuista eli ikään kuin muun tutkimuksen sivutuotteena. (Forssén, Haataja & Hakovirta 2009, 9–10; Rantalaiho 2009, 20.) Tässä tutkimuksessa käytetty käsite *yksinhuoltaja* on ymmärretty laajasti ja tutkimukseen osallistuvien henkilöiden näkökulmasta. Yksinhuoltaja on myös juridinen termi, mutta tähän

tutkimukseen osallistuvilta ei kysytty huoltajuussuhteen juridista asetelmaa, vaan haluttiin haastatella itsensä yksinhuoltajaksi kokevia henkilöitä.

Evankelis-luterilaisen kirkon perhetyö voidaan nähdä diakonisena työnä, ja tässä tutkimuksessa nämä käsitteet linkittyvätkin vahvasti yhteen. Kristilliseen ihmiskäsitykseen pohjaava seurakunnan perhetyön tavoitteena on auttaa jaksamaan vaikeassa elämäntilanteessa. Julkisen sektorin resurssit ovat tänä päivänä pienet, joten kolmannen sektorin ja järjestöjen tuottamat palvelut ja toiminta noussevat tulevaisuudessa yhä suurempaan rooliin. Seurakunnilla on mahdollisuuksia järjestää tukevaa ryhmätoimintaa esimerkiksi elämänolosuhteiden muutosten ja vaikeiden elämäntilanteiden keskellä oleville yksinhuoltajille.

2 YKSINHUOLTAJUUS JA PERHEEN TUKEMINEN

2.1 Moninaistuva perhe

Moderni ajatus ydinperheestä ideaalina syntyi 1800-luvulla, kun alettiin ihaila porvarillista elämäntapaa. Vanhempien velvollisuutena oli kasvattaa lapsensa kansalaisiksi ja löytämään paikkansa yhteiskunnassa. 1920–30 -luvulla ydinperhe nähtiin jo kaiken kansan elämäntavan mallina, ja yksityinen ja julkinen elämänpiiri alkoivat eriytyä toisistaan. Vaikka naiset pyrkivät jo 1900-luvun alussa nousemaan yhteiskunnallisiksi vaikuttajiksi, sidottiin heidät yhä pitkään kotiin ja lastenhoitoon. Perinteinen käsitys perheestä on yhä olemassa, mutta nyky-yhteiskuntaa kuvaavat individualismi ja yksilöllisyys. Perheen voidaan nähdä purkaantuneen pienempiin osiin: vanhemmat ja lapsi nähdään yksilöinä, ja parisuhde erotetaan vanhemmuudesta. Naiseus ja äitiys eivät enää liity automaattisesti toisiinsa. Avo- ja avioerojen myötä parisuhteet ja vanhemmuus ovat muuttaneet muotoaan. Ajatus isän ja äidin erilaisista tehtävistä perheessä on kyseenalaistettu äitien siirtyessä palkkatyöhön. Nyky-yhteiskunnassa tavoitteena onkin jaettu vanhemmuus isän ja äidin kesken sekä hoivavastuun jakaminen vanhempien ja kasvatuksen ammattihenkilökunnan kanssa. Perhe ei siten ole kiinteä käsite, vaan sitä muotoillaan jatkuvasti uudelleen. (Nätkin 2003, 18–21, 28–29.)

Julkisessa keskustelussa perheestä esiintyy yhä käsitys oikeasta ja alkuperäisestä, ”ehjästä ydinperheestä” lapsen luonnollisena kasvupaikkana. Ydinperheen muodostavat heteroseksuaalisessa parisuhteessa elävät vanhemmat, jotka perinteisen käsityksen mukaan tarjoavat lapsen hyvinvoinnille parhaan mahdollisen alustan. Kiistely perheestä kohdistuu siihen, millaisia riskejä lapselle tästä perinteisestä perhekäsityksestä poikkeavat perheet aiheuttavat. Perhe-elämän muutokset ja moninaistuminen nähdään sosiaalisina ongelmina, jotka kyseenalaistavat ydinperheihanteen perustan. Keskustelussa perheestä viitataan usein lapseen etuun, joka on kuitenkin monimerkityksellinen käsite. Tänä päivänä sillä tarkoitetaan yleensä kiintymyssuhdetta, tasapainoista kehitystä, normaalia elämäntapaa sekä lapsen oman mielipiteen kuulemistä ja toimijuu-

den korostamista. Lapsen hyvä ja etu ovat muuttumassa lapsen oikeuksiksi. (Nätkin 2003, 16–17, 37–38.)

Riitta Jallinoja (2000, 10) kuvaa perhettä ennen kaikkea ideana ja tunnesiteenä. Perheenjäsenet ovat toisistaan erillisiä, palaavat yhteen yleensä päivittäin mutta toisinaan myös harvemmin ja tunnistavat kohdatessaan kuuluvansa yhteen perheeseen. Perhe rakentuu erilaisten tapahtumien kautta. Perheellä on omanlaisensa elämänkaari, johon kuuluu esimerkiksi seurustelu, avioituminen, lasten saaminen, lasten muuttaminen pois kotoa sekä nykyään myös eroaminen ja uusperheet.

Perheen purkautuessa on alettu huolestua postmodernin ajattelutavan ja nykyisen yhteiskunnan vaikutuksista lapsiin. Vaikka lasten yksilöllistymistä ja oikeuksia pidetään hyvänä, on esitetty huolta naisten emansipaation ja sukupuolten perinteisen tehtäväjaon hämärtyämisestä vaikutuksista lapsiin. Usein huolen kohteena ovat olleet erityisesti yksinhuoltajuuteen aiheuttamat riskit. Perinteinen käsitys sukupuolimoraalista ja perhe-elämästä antoivat pitkään oikeutuksen yksinhuoltajien kontrollointiin. Erityisesti aviottomia lapsia ei haluttu hyväksyä ja heidän asemansa oli huono, vaikka työläisnaisliike puolustikin viime vuosisadan alussa äitien ja lasten oikeutta olla yhdessä. Yksinhuoltajaäitiys nousikin siten yhteiskunnalliseksi kysymykseksi. Vasta 1960- ja 70-lukujen yhteiskunnallinen murros vapautti yksinhuoltajia moralisoinnista, ja ennen siveettömyydeksi tai sosiaalisesti ongelmaksi nähty yksinhuoltajuus määrittyikin vain erilaisuudeksi suhteessa muihin perhemuotoihin. (Nätkin 2003, 30–32; Rantalaiho 2009, 21.)

2.2 Yksinhuoltajuus ja yhden vanhemman perhe

Yleisessä puheessa yksinhuoltajalla tarkoitetaan perhettä, jossa asuu yksi vanhempi ja vähintään yksi alle 18-vuotias lapsi. Yksinhuoltajaksi määritellään siten vanhempi, joka asuu ilman toista aikuista lastensa kanssa (äiti ja lapset tai isä ja lapset). Tällöin ei huomioida lapsen juridista huoltajuutta, joka saattaa olla jaettu vanhempien kesken. Yhteishuoltajuus onkin tänä päivänä yleisin tapa järjestää lasten huoltajuus: yli 90 prosenttia vanhemmista päätyy yhteishuolta-

juuteen eron jälkeen. Perhekäsitykset ja asumisjärjestelyt ovat moninaistuneet, ja tosiasiaa monella yksin lasta hoitavalla on myös toinen aikuinen, joka osallistuu ainakin jossakin määrin lapsen kasvatukseen ja elatukseen. Yksinhuoltaja-käsitteen voidaan nähdä korostavan tarpeettomasti kasvattajan yksinäisyyttä. Lapsen elämässä saattaa olla huoltajan lisäksi muita hänelle tärkeitä perhesuhteita, kuten esimerkiksi isovanhemmat. (Forssén, Haataja & Hakovirta 2009, 11–12; THL 2012.)

Perhettä, jossa isä tai äiti kasvattaa lasta joko yksin- tai yhteishuoltajana toisen vanhemman kanssa voidaan kutsua myös käsitteellä yhden vanhemman perhe. Jos vanhemmat ovat sopineet yhteishuoltajuudesta, voidaan lapsen kanssa asuvasta vanhemmasta puhua myös lähivanhempana. Vuonna 1990 yksinhuoltajia oli Suomessa tilastoiden mukaan noin 14 prosenttia lapsiperheistä, kun vuonna 2013 luku oli 20,6 prosenttia. Uudellamaalla vastaava luku oli korkeampi, 22,7 prosenttia. (Julkunen 2006, 21; THL 2005–2013a; THL 2005–2013b.)

Eräs syy yksinhuoltajien määrän kasvuun on avo- ja avioerojen lisääntyminen. Avoliittojen yleistyminen lisää lapsiperheiden eroriskiä, sillä avoliiton hajoamisen todennäköisyys on kolminkertainen avioliittoon nähden. Yhteiskunnallisessa keskustelussa on esitetty huolta eron vaikutuksista lapsiin sekä perhe- ja avioliittoinstituutioon liittyvien moraaliarvojen murenemisestä. Avioero on juridisesti helpompaa kuin ennen, ja avoliitto on tullut hyväksytyksi yhteiselämän muodoksi avioliiton rinnalle. Perheen on perinteisesti ajateltu pohjautuvan kahden ihmisen parisuhteelle, mutta parisuhteen muodot ovat viime vuosikymmeninä moninaistuneet ja muuttaneet merkitystään. (Kuronen 2003, 104; Haataja 2009, 61.)

Vaikka lapsen yhteishuoltajuus ja ihanne jaetusta vanhemmuudesta ovat saaneet jalansijaa, ovat käytännön vastuut, velvollisuudet ja oikeudet jakautuneet edelleen epätasaisesti. Koska lapset asuvat useammin äidin kuin isän kanssa, on arjesta huolehtiminen pääsääntöisesti äidin vastuulla. (Rantalaiho 2009, 44.) Tässä tutkimuksessa yksinhuoltajalla tarkoitetaan yksin lapsensa kanssa asuvaa vanhempaa, joka on myös pääasiallisessa vastuussa lapsen hoidosta ja

kasvatuksesta. Merkityksellistä on ennen kaikkea vanhemman oma kokemus itsestään yksinhuoltajana.

Suurin osa lapsista jää eron jälkeen asumaan äitinsä kanssa eli yksinhuoltajat ovat Suomessa valtaosin naisia. Yksinhuoltajaperhe voi äidin ja lasten lisäksi olla myös uusperhe, johon kuuluvat myös äidin uusi kumppani ja mahdolliset uuden suhteen lapset. Suomalaisessa yhteiskunnallisessa keskustelussa ja tutkimuksessa äidit yksinhuoltajina ovat usein jääneet sivurooliin lukuun ottamatta tutkimuksia yksinhuoltajien vähävaraisuudesta. Naisilla on suomalaisessa yhteiskunnassa hyvä asema, perheitä tuetaan perhepoliittisella järjestelmällä ja äitien työssäkäynti on yleistä, mitkä varmasti vaikuttavat siihen, että yksinhuoltajuutta yleisesti pidetään nykyisin enimmäkseen ongelmattomana. Eron jälkeistä perhettä onkin viime aikoina tutkittu enemmän isien näkökulmasta. (Kuronen 2003, 108–109.)

Heikki Hiilamo (2009, 75) kannattaa Suomeen Ruotsin perhe-etuusjärjestelmän mukaista mallia, jossa eronneita vanhempia kannustetaan rohkeammin jakamaan hoivavastuuta yhteisistä lapsista. Ruotsissa noin neljännes eronneiden lapsista viettää yhtä paljon aikaa kummankin vanhempansa kanssa, kun Suomessa taas osuus on merkittävästi alhaisempi. Panostamalla tällaisen vuorotteluvanhemmuuden mahdollistamiseen, on haluttu painottaa kummankin vanhemman vastuuta lapsen elatuksesta ja hoidosta. Samalla voidaan myös vähentää tai poistaa yksinhuoltajuuteen liittyviä riskejä, kuten vanhemman väsymisen aiheuttamia ongelmia.

Yksinhuoltajuutta on pidetty riskinä lapsen kasvulle ja kehitykselle. Nätkin (2003) kuitenkin huomauttaa, että on perusteetonta väittää yksinhuoltajuuden vahingoittavan lapsia, ellei siihen liity sosiaalista stigmaa eli leimaamista poikkeavaksi. Yksinhuoltajuus ei automaattisesti tarkoita riskiä hyvinvoinnille, vaan se voidaan nähdä myös perhesuhteiden uudelleen järjestelynä. Enää yksinhuoltajuutta ei kuvata avioliiton ulkopuolisena äitiytensä, eikä yksinhuoltajan perhettä epätäydellisenä tai vajaana. Nykyään myös yksin elävä voi adoptoida tai synnyttää lapsen, eli yksinhuoltajuus voi olla täten täysin tietoisin valinnan seuraus. (Nätkin 2003, 38; Rantalaiho 2009, 42–43.)

Yksinhuoltajaperhe on tilastojen mukaan 2–3 kertaa useammin köyhä kuin muut lapsiperheet Suomessa (Sauli, Salmi & Lammi-Taskula 2011, 539). Taloudellisten vaikeuksien lisäksi yksinhuoltajuudesta aiheutuu toisinaan hoivaköyhyyttä. Kun lapsen hoitoa ei ole jakamassa toinen aikuinen, on yksinhuoltajan turvauttava virallisten palveluiden lisäksi epäviralliseen apuun. Perheen hoivatarpeet ylittävät saatavilla olevat resurssit. Hoivaköyhyys on sidoksissa taloudelliseen köyhyyteen siten, että pienituloisuus selvästi rajoittaa yksinhuoltajan mahdollisuutta palkata hoitoapua. Hoivaköyhyys voi kuitenkin johtua myös yksinhuoltajan työstä, joka vaatii pitkiä työpäiviä tai paljon matkustamista. (Kröger 2006, 91–93, 96.) Suomalaislasten subjektiivinen oikeus päivähoitoon on mahdollistanut ansiotyön myös yksinhuoltajaäideille. (Julkunen 2006, 15).

Yksinhuoltajuutta Suomessa on tutkittu enimmäkseen yksinhuoltajan taloudellisesta hyvinvoinnista sekä työllisyysnäkökulmista käsin. Väestöliiton vuonna 2009 julkaisema teos *Yksinhuoltajuus Suomessa* kuitenkin avaa artikkeleissaan ilmiötä moninaisemmin, huomioiden useammat eri tarkastelukulmat. Teoksen artikkelit käsittelevät yksinhuoltajien määrää ja profiilia, asemaa perhepolitiikassa, yhteiskunnassa tapahtuneita muutoksia suhteessa yksinhuoltajuuteen, heidän toimeentuloaan ja sosioekonomista asemaansa, eron jälkeistä lapsen huoltoa ja hoitoa, isyyttä eron jälkeen sekä perheen toimivuutta ja vanhemmuutta yksinhuoltajaperheissä. (Forssén, Haataja & Hakovirta 2009.)

Suvi Krokin (2009) sosiaalityön väitöskirja selvittää vähävaraisten yksinhuoltajaäitien arjen kokemuksia. Krok määrittelee yksinhuoltajaäidit tässä tapauksessa vähävaraisuutensa vuoksi marginaaliin kuuluvaksi ryhmäksi. Hän haastatteli tutkimustaan varten 12 vähävaraista yksinhuoltajaäitiä. Krok tarkastelee naisten kertomuksia äitiyden, yksinhuoltajuuden, köyhyyden, asiakkuuden ja lähiöasumisen kautta. Hän päätyy tulokseen, jonka mukaan äidit luovat elämälleen merkitystä nimenomaan äitiyden, ei niinkään esimerkiksi palkkatyöläisyyden kautta. Äitiys ja läsnä oleminen lapselle olivat naisten ymmärryksen mukaan tärkeitä, ja heitä voi siis kuvata aktiivisina toimijoina päättäessään jättäytyä kotiin hoitamaan lapsia. He pystyvät löytämään mielekkyyden myös köyhyyden rajoittaville tekijöille elämällä säästävaisesti. Jokainen äiti kuitenkin toimi ja koki elämänsä

yksilöllisesti, omasta henkilöhistoriastaan käsin. (Krok 2009.) Tässä opinnäytetyössä yksinhuoltajuutta halutaan tarkastella laajemmin kuin vain vähävaraisuuteen liittyvänä teemana.

2.3 Ihmisen sosiaalinen tukeminen

Pärjätäkseen elämässä ihminen tarvitsee niin sisäisiä kuin ulkoisia voimavaroja. Sisäiset voimavarat ovat yksilöllisiä ja liittyvät ihmisellä olevaan tietoon, minän vahvuuteen, selviytymisstrategioihin, arvojärjestelmään, itsetuntoon ja luottamukseen sekä hallinnan tunteeseen. Keskeistä on juuri tunne hallinnasta ja uskosta omiin vaikutusmahdollisuuksiin elämässä. Näitä ihmisellä itsellään tai hänen lähipiiristään löytyviä voimavaroja ihminen voi käyttää hyödykseen selvitäkseen stressaavista tilanteista. Ulkoisia voimavaroja taas nimitetään usein käsitteellä sosiaalinen tuki. Tämä tarkoittaa tunnetta siitä, että ihminen on rakastettu, hyväksytty ja tarpeellinen sekä kuuluu johonkin yhteisöön. Tällainen tuki on epävirallista, ja sitä saadaan yleensä sosiaaliselta verkostolta eli ystäviltä, sukulaisilta ja puolisoilta. Virallista sosiaalista tukea tarjoavat erilaiset ammattimaiset auttamisjärjestelmät. Ulkoisia voimavaroja ovat myös aineelliset resurssit kuten tulot tai asuinympäristö. (Pelkonen 1994, 30–40.)

Kumpusalon (1991, 14) mukaan pärjääminen yhteiskunnassa vaatii sosiaalista tukea, joka auttaa ihmistä selviytymään kielteisistä tapahtumista ja rasittavista elämäntilanteista. Sosiaalinen tuki on ihmisten välistä vuorovaikutusta, jossa he antavat toisilleen emotionaalista, tiedollista, toiminnallista ja aineellista tukea. Sosiaalinen tuki voi olla joko henkilöltä toiselle suoraan kohdistettua tai epäsuoraa eli jonkin järjestelmän kautta annettua. Jokainen ihminen tarvitsee tukea omasta lähiyhteisöstään voidakseen tuntea olonsa turvatuksi ja hyväksytyksi. Toimiva sosiaalisen tuen verkosto on usein suppea, mutta aktiivinen.

Tukemiseen liittyvissä tutkimuksissa keskeisenä ajatuksena on ihmisen tarve sosiaaliseen kanssakäymiseen sekä tuen antamiseen ja saamiseen suhteessa muihin ihmisiin. Tuki voi olla henkistä, emotionaalista, tiedollista, toiminnallista tai aineellista tukea. Tiittanen (2001, 15–16) esittelee Hausen & Kahnin määri-

telmän tukemisesta. Heidän mukaansa tukeminen voidaan jakaa kolmeen luokkaan: tukemisen muodot, sosiaaliset suhteet, ja sosiaalinen verkosto. Tukemisen muotoja ovat emotionaaliset, informatiiviset ja välineelliset tavat. Emotionaalinen tuki tarkoittaa ihmisen saamaa hyväksyntää ja huolenpitoa, informatiivinen tuki tuettavalle annettavia neuvoja ja ohjeita, ja välineellinen tuki sitä toimintaa ja materiaalista apua, jota henkilö tarvitsee selviämiseen. Pelkonen (1994, 39) esittelee näiden lisäksi vielä arvioivan tuen, joka on luonteeltaan palautetta, vahvistusta tai sosiaalista vertailua. Tuen kautta ihminen pystyy ottamaan omat voimavaransa käyttöön sekä vahvistamaan niitä.

Sosiaalinen tuki voidaan luokitella primaari-, sekundaari- ja tertiaaritasoon sen mukaan miten läheisiä sosiaaliset suhteet ovat. Ensimmäisellä tasolla ovat yksilön perhe sekä kaikista läheisimmät muut henkilöt, toisella tasolla ystävät, sukulaiset, työtoverit ja esimerkiksi naapurit. Kolmannelle tasolle kuuluvat yleensä tuttavat sekä viranomaissuhteet. Erityisesti kaikista läheisimpien suhteiden olemassaolo on tärkeää yksilön terveyden kannalta. Sosiaalinen tuki voi olla ammattimaista tai läheisten antamaa tukea. Sosiaali- ja terveysalan ammattilaiset kuuluvat usein kolmannelle tasolle. Viime vuosina on sekä järjestöjen että kirkon toimesta ryhdytty entistä enemmän luomaan esimerkiksi vapaaehtoista tukihenkilötoimintaa, jossa tukijoina toimivat maallikot. Toiminnan tarkoituksena on vahvistaa sekundaaritason tukea ihmisten elämässä. Vapaaehtoistyön merkitys yhteiskunnassa tulee kasvamaan myös tulevaisuudessa. (Kumpusalo 1991, 15–16, 26.)

Tuen saamisen ja antamisen oikea ajoitus on tärkeää. Tuen pitäisi olla saatavilla silloin, kun henkilön voimavarat ovat vähissä ja ulkopuoliselle tuelle on tarve. Sosiaalisella tuella on suorien vaikutusten lisäksi myös epäsuoria vaikutuksia. Joskus tunne siitä, että tukea on tarvittaessa saatavilla, auttaakin ihmistä selviytymään vaikeuksista omatoimisesti. (Kumpusalo 1991, 17.) Toisinaan perheellä on puutteelliset ulkonaiset voimavarat, eli taloudelliset resurssit voivat olla niukat ja sosiaalinen tuki vähäistä. Aina ei kuitenkaan ole kysymys köyhyydestä vaan puuttuvista tai hauraista sosiaalisista verkostoista. Tällöin sosiaalista tukea vanhemmuuteen ei ole tarjolla ja itse selviämisen vaatimus kasvaa. Erityi-

sesti yksinhuoltajien arjessa saattaa olla sosiaalisen tuen puutetta ja huolta omasta riittämättömyydestä. (Rantalaiho 2006, 58, 61.)

Sosiaaliset verkostot kiinnittävät ihmiset yhteisöön. Sosiaalinen tuki voi olla vastavuoroista tai yhdensuuntaista, ja se voi vaihdella määrältään, laadultaan ja kestoaltaan. (Rantalaiho 2006, 57.) Henkilön sosiaalisten suhteiden määrä on merkittävää tuen saamisen kannalta, mutta kaikki suhteet eivät ole ihmisen jakamista tukevia. Sosiaalinen eli lähipiiriltä saatu tuki on monesti ratkaisevaa juuri vaikeissa elämäntilanteissa. Näissä tilanteissa tuettava kaipaa hyväksyntää ja arvostusta hänelle läheisiltä ihmisiltä. Vaikka vuorovaikutus ja suhteet toisiin ihmisiin saattavat auttaa selviytymään yli vaikeista elämäntilanteista, voivat vuorovaikutussuhteet olla myös negatiivisesti vaikuttavia. Tuen saamiseen vaikuttavat tuen antajan ja saajan välinen läheisyys tai etäisyys, riippuvuuden ja riippumattomuuden tuottama ristiriita sekä tuen antamiseen ja saamiseen liittyvä hyötyminen. (Tiittanen 2001, 16–17.)

On tärkeä huomata, että ihmisen tukeminen vaikuttaa myös tuen saajan lähipiiriin. Tiittanen (2001, 17–18) esittelee Kanen teorian tukemisesta laajempänä vuorovaikutusprosessina, jonka kautta perhe oppii tunnistamaan ja hyödyntämään ympäristössä olevia tukea antavia tekijöitä. Tuen saajalle tukemisesta on kaiken kaikkiaan selviä positiivisia vaikutuksia: itsetunto kohoaa, hän sopeutuu joustavammin muutostilanteisiin, tuntee hallitsevansa paremmin tilanteita, kokemukset ahdistuksesta ja masennuksesta vähenevät samalla kun tunne omasta hyvinvoinnista lisääntyy.

Eräs sosiaalisen tuen muodoista on vertaistuki, joka tarkoittaa joko kahdenkeskistä tai ryhmässä tapahtuvaa vuorovaikutusta. Lähtökohtana on, että osallistujia yhdistävät jollakin tasolla samantyyppiset kokemukset. Vertaistuki yhdistetään usein johonkin ongelmaan tai elämäntilanteeseen, josta jaetaan kokemuksia ja tuetaan toisia vastavuoroisuuden periaatteella. Vertaistuki pohjautuu toimijoiden omiin kokemuksiin ja sen rinnalla voi toimia lisäksi ammattimainen apu. Vertaistukiryhmää voi ohjata toinen vertainen, koulutettu vapaaehtoinen tai ammattilainen. Vertaisryhmätoiminnan perusajatuksena on, että sen kautta ihminen voi saada käyttöönsä sisäisiä voimavarojaan. Vertaistukiryhmässä ihmi-

set jakavat vastavuoroisesti omia kokemuksiaan ja saavat käytännön tietoa muilta ryhmäläisiltä. Ryhmä antaa mahdollisuuden solmia sosiaalisia suhteita ja saada uudenlaista sisältöä elämään. Parhaimmassa tapauksessa vertaistuesta voi seurata uusien ystävyyssuhteiden synty, voimavarojen kasvu ja ihmisen voimaantuminen. (Huuskonen 2014.)

Vertaistukitoiminta voi olla kansalaisista itsestään lähtöisin olevaa, omaehtoista toimintaa, jonkin järjestön tai yhteisön organisoimaa tai ammattilaistahon järjestämää toimintaa. Järjestäminen voi tapahtua myös kolmannen sektorin sekä ammattilaisavun yhteistyönä. Vertaistuen toteutumismuotona voi olla kahdenkeskisiä tapaamisia, ryhmätoimintaa tai avoimet kohtaamispaikat. Vertaisryhmätoiminta voi keskustelun lisäksi sisältää myös yhteistä toimintaa, tavoitteen kerätä tietoa ja vaikuttaa vaikkapa päätöksentekoon tai palveluiden järjestämiseksi. (Huuskonen 2014.)

Vertaistuen kautta ihminen voi huomata, että toisilla ihmisillä on samanlaisia kokemuksia. Samaan aikaan hän voi kuitenkin myös havaita oman tilanteensa erityislaatuisuuden. Vertaistukitoiminnan piirissä ihminen voi saada ja jakaa kokemuksesta syntynyttä tietoa. Tällainen tieto on subjektiivista ja ihminen on oman elämänsä asiantuntija. Jakamalla tietoa ja kokemuksia ihminen toimii esimerkkinä toisille ja voi tuntea olevansa hyödyksi toiselle samassa elämäntilanteessa olevalle. Merkittävää on, että vertaistoimintaan ei liity asiakkuutta, vaan suhde on vastavuoroinen ja tasa-arvoinen eli henkilö voi olla samaan aikaan sekä tuen antaja että saaja. (Huuskonen 2014.)

3 SEURAKUNTA PERHEEN TUKENA

3.1. Kristillinen ihmiskäsitys ja kirkon perhetyö

Evankelis-luterilaisen kirkon perhetyö pohjaa Raamatun ihmiskuvaan ja käsitykseen elämästä. Kirkon mukaan ihminen on arvokas, Jumalan luoma ja lunastamana. Jokainen ihminen on luotu yhteyteen toisten kanssa. Aikuisen tehtäviin kuuluvat lapsista huolehtiminen, kasvun tukeminen ja ohjaaminen. Myös ne, joilla ei ole omia lapsia voivat vahvistaa sosiaalista vanhemmuutta yhteisössä ja olla aktiivisena tukea lasten kasvatuksessa. Avioliitto ja Jumalan siunauksen pyytäminen parisuhteelle on kristitylle luonnollinen valinta yhteistä elämää aloitettaessa. Vaikka avioliiton merkitystä halutaan korostaa, tunnistetaan nykyaikainen monimuotoinen käsitys perheestä, ja jokaisen oikeus lopulta itse määrittellä keitä hänen perheeseensä kuuluu. (Kirkkohallitus 2009, 5–7.)

Kristilliseen ihmiskäsitykseen sisältyy ajatus niin ihmisen kuin kaiken muunkin elollisen itseisarvosta. Kaikessa olevassa on heijastus Luojusta. Ihmisyys taas toteutuu niin ruumiillisuuden, sosiaalisuuden, henkisyiden kuin hengellisyydenkin kautta. (Lindqvist 1998, 31, 34.) Kristillisen ihmiskäsityksen mukaan ihminen saa arvonsa ja merkityksensä Jumalasta. Siten Jumalasta määräytyy se mitä ihminen on, eikä niinkään sen perusteella mitä ihminen tekee. Jokaisella on maailmassa oma yksilöllinen tehtävänsä, jota hän toteuttaa. Ihminen on luotu elämään toisten kanssa, eikä ihmisiä voi asettaa arvojärjestykseen. Ihminen tulisi nähdä holistisena eli kokonaisvaltaisena olentona, johon vaikuttavat niin psyykkiset, fyysiset kuin sosiaalisetkin tarpeet. Perustarpeiden lisäksi jokainen ihminen kaipaa tyydytystä tuovia ihmissuhteita sekä rakkauden ja rakastetuksi tulemisen tunteita. (Niemelä 2002, 88–90, 96, 100.)

Eryteisesti perheet ovat seurakunnan työmuodoissa vahvasti esillä ja perheiden tukemista pidetään tärkeänä (Kirkkohallitus 2009, 3). Heino, Berg ja Hurtig (2000, 7–10) huomauttavat, että käsitteenä perhetyö on laaja ja sitä käytetään eri yhteyksissä eri tavoin. Perhetyön sisältönä nähdään kuitenkin ensisijaisesti olevan perheen arjen tukeminen hellin keinoin, tai toisena ääripäänä puuttumi-

nen perheen elämään vahvojen väliintulojen avulla. Myös Heino (1985, 39–40) korostaa kirkon roolia perheen aseman tukijana yhteiskunnassa. Kirkon perhetyö koskettaa koko ihmistä ja hänen elämäänsä ja sisältää siten sekä yksilöllisen että sosiaalisen ulottuvuuden.

Lea Rättyä (2012, 104) kuvaa kirkon diakoniatyön perhekäsitystä. Perhe on yksilöistä koostuva kokonaisuus, joten sen yhden jäsenen kärsiessä koko perhe kärsii. Perhettä tulee tarkastella vuorovaikutusyksikkönä, jolloin kiinnitetään huomiota perheen ryhmädynamiikkaan ja perheenjäsenten keskinäisiin suhteisiin, valtasuhteisiin sekä yleiseen ilmapiiriin perheessä. Perhe voi olla jäsenilleen voimanlähde tai vastaavasti pelon ja epävarmuuden aiheuttaja.

Kirkon perhe- ja diakoniatyössä ihminen ymmärretään holistisesti: henkisenä, sielullisena ja ruumiillisena kokonaisuutena, joka on sidoksissa erilaisiin sosiaalisiin ulottuvuuksiin (Veikkola 2002, 119). Ihminen nähdään arvokkaana ja merkityksellisenä yksilönä, mutta osana sosiaalista verkostoa kuten perhettä tai sukua. Ihmisen sosiaalisten suhteiden tukeminen on tärkeää. Yksilön kohtaamisessa on aina läsnä myös hänen perheensä ja muu elämänpiirinsä. (Rättyä 2012, 82.) Perheitä kohtaavat kaikki työntekijät kirkon eri työaloilta. Tässä tutkimuksessa käsitellään kuitenkin perhetyötä omana erityisenä työalanaan, jota toteuttavat seurakunnan siihen nimetyt perhetyöntekijät.

Kirkko määrittelee perhetyön seurakuntien työntekijöiden sekä vapaaehtoisten tekemäksi toiminnaksi, jonka tarkoituksena on vahvistaa perheiden hengellistä elämää, kasvua ihmisenä, perheenjäsenten keskinäistä välittämistä ja kunnioitusta, jaksamista hankalissa elämäntilanteissa sekä yhteyttä seurakuntaan. Perhetyön kautta yksittäisellä ihmisellä on mahdollisuus kohtaamiseen itsensä sekä toisten ihmisten kanssa. Näiden kohtaamisten avulla ihminen voi löytää omia voimavarojaan ja vahvuuksiaan sekä saada vertaistukea. Perhetyössä mahdollistetaan myös kohtaaminen Jumalan ja ihmisen välillä sekä tunnustetaan ihmisen kaipaus Jumalaa ja anteeksiantoa kohtaan. Perhetyötä tehdään myös kunnissa ja monissa järjestöissä, mutta kirkon perhetyön erityispiirteinä on ihmisen hengellisyyden myöntäminen sekä kristityn elämäntavan korostaminen. (Kirkkohallitus 2009, 7–9, 32–33.) Luterilaiseen ihmiskäsitykseen kuuluu

ajatus jokaisesta eräänlaisena Jumalan rakkauden välittäjänä. Omalla arjen sietämisellä, tukemisella, hoivaamisella ja kuuntelemisella olemme jokainen Jumalan työtovereita ja rakkauden välittäjiä. Meidän kautta Jumala välittää rakkautta ja lohdutusta lähimmäisillemme. (Elenius 2007, 169–172.)

Yksi diakoniatyön keskeisistä tehtävistä on lähimmäisenrakkauteen perustuva yksilöllinen ja välitön auttaminen. Kirkon tehtävänä on ehkäistä syrjäytymistä ja vahvistaa osallisuutta sekä yhteisöllisyyttä. (Veikkola 2002, 115, 126.) Perhetyössä toteutetaan näitä periaatteita tukemalla perheitä epävirallisesti, mahdollistaen siten joillekin arjen sujuvuuden ja perheen koossa pysymisen. Perhetyö voi olla myös erityistä työtä eli vahvaa tukemista niissä tilanteissa, joissa perhe kaipaa ulkopuolista apua. (Jääskeläinen 2002, 194.) Perhetyön tavoitteena on, että ihminen pysyisi oman elämänsä subjektina sen sijaan, että työntekijä tarjoaisi hänelle valmiita ratkaisuja. Perheen auttamisessa ei ole kyse vain työntekijän toiminnasta, vaan seurakunnan kautta ihminen voi löytää tukea myös vertaisryhmästä ja muusta yhteisöstä. (Hakala 2002, 235.)

Kirkon perhetyössä korostuu perhelähtöinen työote. Se tarkoittaa perheen huomioimista sen omista fyysisistä, psyykkisistä, sosiaalisista ja hengellisistä tarpeista käsin. Vuorovaikutuksen työntekijän ja perheen välillä tulee olla aidosti kaksisuuntaista. Työntekijän tulee työssään ylläpitää perhenäkökulmaa eli muistaa, että jokainen seurakuntalainen tulee tilanteisiin oman ajankohtaisen perhetilanteensa vaikuttamana silloinkin, kun siitä ei selkeästi puhuta. Perhelähtöinen työote edellyttää joustavuutta ja haastaa seurakunnan työntekijät nopeasti muuttuvissa tilanteissa. Työntekijät kohtaavat eri elämäntilanteissa olevia ihmisiä päivittäin, ja he voivat joutua perhekeskustelun keskelle yllättäen. (Kirkkohallitus 2009, 28.) Seurakunnan perhetyö on samalla myös osa kirkon varhais- ja kristillistä kasvatusta, jonka yhtenä tehtävänä on tukea perheitä (Kirkon varhaiskasvatuksen kehittämisryhmä 2008).

3.2 Perhetyön ja diakonian erilaiset muodot

Evankelis-luterilainen kirkko työntekijöineen kohtaa perheitä ihmisten elämänkaaren eri vaiheissa. Erityistä perhetyötä tekevät seurakunnissa perhetyöntekijät, perhetyönohjaajat, lastenohjaajat sekä esimerkiksi työalalle erikseen nimetyt papit ja diakoniatyöntekijät. Kirkko järjestää myös perheneuvontaa, jota toteuttavat erikoiskoulutuksen käyneet työntekijät perheasiain neuvottelukeskuksissa 41 paikkakunnalla ympäri Suomea (Kirkkohallitus i.a.). Klefströmin (2005, 8–11) mukaan keskeistä seurakunnan perhetyössä on pyrkimys tukea perhettä arjessa. Perhetyö läpäisee muut työmuodot ja sen tulee tehdä yhteistyötä kaikkien kanssa. Usein luonteva perhetyöntekijän yhteistyökumppani on diakoniatyö. Tavoitteena perhetyöllä on perheen voimavarojen vahvistaminen sekä elämästä selviytyminen (Uusimäki 2005, 161).

Perhetyölle tulee asettaa tavoitteet seurakunnan, tiimin ja työntekijän, seurakuntalaisten tarpeiden, resurssien sekä työntekijöiden näkemysten mukaisesti. Myös erityisryhmien tai erityisessä asemassa olevat perheet tulee huomioida. Perhetyön tehtäväksi määritetään vertaisryhmien luominen sekä korostetaan perheiden moninaisuuden näkemistä rikkautena. Seurakunnan tulisi työssään huomioida perherakenteen muutokset, eli auttaa perhettä esimerkiksi eron tai puolison kuoleman tapahtuessa. (Kirkkohallitus 2009, 11–13, 20–21.)

Kun diakoniatyöntekijä kohtaa perheen, työstä voidaan käyttää käsitettä diakoninen perhetyö. Rättyä (2012, 104–108) määrittelee diakonisen perhetyön muodoiksi muun muassa kotikäynnit perheiden luokse, perheille suunnitellut leirit ja retket sekä perhekahvilatoiminnan ja erilaiset tapahtumat. Haluttaessa korostaa lapsen näkökulmaa voidaan käyttää termiä lapsidiakonia, jolloin painotetaan lapselle annettavaa tukea ja turvaa. Perhetyön lähtökohtina ovat perhelähtöinen työskentelytapa ja tasavertaisuus kaikkien perheenjäsenten kesken sekä suhteessa työntekijään. Tavoitteena on kuunnella kaikkia perheenjäseniä kiireettömässä ilmapiirissä sekä etsiä yhteistyöverkostot, joita perhe tarvitsee hyvinvointinsa tueksi. Perhetyötä tekevän tehtävänä on tuoda esiin kaikkien perheenjäsenten asiat ja tilanteet.

Rundgren (2008, 6) huomauttaa, että diakoniselle perhetyölle ei ole selkeää määritelmää tai vakiintunutta muotoa, ja siksi perhetyön rajojen asettaminen on vaikeaa. Yleinen käsitys on, että seurakunnan perhetyötä tehdään lähimmäisenrakkauden periaatteiden mukaan, matalalla profiililla perheitä arjessa auttaen (Uusimäki 2005, 161). Tässä tutkimuksessa seurakunnan perhetyöllä tarkoitetaan siihen erityisesti nimettyjen perhetyönohjaajien sekä lastenohjaajien toteuttamaa työtä. Perhetyön eräs osa on yksinhuoltajille erityisesti suunniteltu perhekahvilatoiminta sekä perheleirit. Vaikka seurakunnan perhetyötä voidaan pitää diakonisena, eivät perhetyönohjaajat tutkimuksen kohteena olevassa seurakunnassa ole osa varsinaista diakoniatimiä.

Perhetyön toteutustavat voidaan jakaa vahvistavaan ja korjaavaan perhetyöhön. Perhetyö läpäisee ison osan seurakunnan työmuodoista, joissa perheet voivat toimia yhdessä ja oppia uutta. Tällaista toimintaa ovat erilaiset leirit, retket, musiikilliset tai hiljentymistä korostavat tilaisuudet, perhemessut, kerhot, ryhmät tai vanhempainillat. Näissä tapahtumissa perheenjäsenien on mahdollista nauttia yhdessäolosta pohtien samalla omia elämänskysymyksiään ja -kokemuksiaan, saada uusia oivalluksia, kasvaa ja oppia uusia henkisiä, sosiaalisia, fyysisiä ja muita taitoja. (Kirkkohallitus 2009, 24–25.)

Vahvistavaa perhetyötä on myös vaativien elämänvaiheiden ennakointi. Seurakuntatyössä voidaan panostaa erityisessä ja riskialttiissa elämäntilanteessa olevien perheiden tukeen. Tällaisia elämänvaiheita ovat esimerkiksi ensimmäisen lapsen syntymä, murrosikäisen nuoren kasvatusta sekä lasten aikuistuminen ja muutto pois kotoa. Yhteistyö neuvoloiden ja muiden kasvatuskumppaneiden sekä vanhempien huomioiminen esimerkiksi rippikoulutyössä ovat eräitä käytännön toimintamuotoja. (Kirkkohallitus 2009, 24–25.) Myös Jääskeläinen (2006, 104–105) määrittelee kirkon perhetyön ennen kaikkea ennaltaehkäiseväksi työksi, jonka päämääränä on vahvistaa ihmisiä sosiaalisesti sekä estää syrjäytymistä. Täten myös painottuu vanhemmuuden tukeminen mahdollisimman varhaisessa vaiheessa.

Seurakuntien perhetyö voi olla myös korjaavaa työtä. Varhaisella puuttumisella huolta aiheuttaviin asioihin estetään usein tilanteen paheneminen ja voidaan

ohjata perhe ammattiavun piiriin. Varhaisen tuen tulisi olla läsnä kaikessa seurakunnan työssä, jossa toimitaan vuorovaikutuksessa perheiden kanssa. Työntekijän tulisi ottaa huolensa rohkeasti puheeksi niin perheenjäsenten kuin toisen työtoverinkin kanssa. Toisinaan ongelmat kuitenkin pääsevät paisumaan ja perhe tai yksittäinen perheenjäsen ajautuu kriisiin. Kaikilla kirkon työntekijöillä tulisi olla perustietoutta siitä, miten toimia kriisitilanteissa ja mihin ihminen tulisi ohjata lisäävun saamiseksi. Kriisissä olevaa henkilöä voidaan auttaa kotikäynneillä, yksittäisillä keskusteluilla, pitkäkestoisemmalla työskentelyllä tai ohjaamalla hänet vertaisryhmään. Kirkon perheneuvonta on erikoistunut auttamaan erityisesti kriisiin ajautuneita pariskuntia ja perheitä. (Kirkkohallitus 2009, 24–25.)

3.3 Perhetyö ja hengellinen tuki

Jokaisella henkilöllä on omanlainen ihmiskäsitys. Käsitteet elämän peruskäsitteistä vaikuttavat siihen, miten ihminen kokee hengellisiä tarpeita. Kristillisen käsityksen mukaan ihminen on jakamaton kokonaisuus eli henki, sielu ja ruumis vaikuttavat alati toisiinsa. Jokainen osa kokonaisuudesta on tärkeä ihmisen hyvinvoinnin kannalta. (Hanhirva & Aalto 2009, 10–11.)

Kohdatessaan vaikeuksia ihminen ryhtyy usein pohtimaan omaa olemassaoloaan. Näiden kysymysten taustalla vaikuttavat hänen käsityksensä uskonnosta ja elämästä. Hengellisyys voidaan määritellä merkityksen ja tarkoituksen etsimisellä ja kysymisellä, sekä halulla ymmärtää itseä suuremman olemassaolon suhteeseen muihin ihmisiin sekä Jumalaan ja maailmankaikkeuteen. Hengellisyys liittyy myös toivon tunnistamiseen omassa elämäntilanteessa sekä luottamukseen tulevaisuuden suhteen. Hengelliset tarpeet ilmenevät esimerkiksi tarpeena saada sovitus itsensä, läheistensä ja Jumalan kanssa, tarpeena suojautua elämän uhatessa hajota, tarpeena löytää eheyttä elämäänsä sekä tarpeena saavuttaa kiitollisuutta ja täyttymystä. (Hanhirva & Aalto 2009, 12–13.)

Monelle ihmiselle uskonto voi antaa tarkoituksen olemassaololle. Uskonnollinen ihminen kokee olevansa riippuvainen absoluuttisesta, häntä itseään suuremmasta Jumalasta. Hengellisyys ilmenee uskonnollisuuden eri tasoilla, joita ovat

ideologinen, rituaalinen, kokemuksellinen, älyllinen ja välillinen taso. Ideologisen tason pohdiskelua ovat esimerkiksi kysymykset kuoleman jälkeisestä elämästä tai kärsimyksen oikeutuksesta. Rituaalisella tasolla mahdollistuu uskonnon harjoittaminen muun muassa ehtoollisen tai rukoushetken kautta. Uskonnollisuuden kokemuksellinen taso taas merkitsee pyhän kokemista sekä Jumalan läsnäolon ja johdatuksen tuntemista. Älyllisellä tasolla tarkoitetaan tietoutta uskonnoista, niiden opetuksesta ja perinteistä. Välillisellä tasolla tulee esiin uskonnon sosiaalinen ja yhteisöllinen merkitys. (Hanhirova & Aalto 2009, 13–16.)

Kirkon diakoniatyön ytimenä on hengellisyys. Itsensä antaminen toisen avuksi ja toisen kärsimyksen jakaminen ovat hengellisyyden ydintä: siellä missä kohdataan apua tarvitsevia ja heitä autetaan, kohdataan aina myös Kristus. (Elenius 2007, 165.) Diakonian ja perhetyön lähtökohtana on kohdata ihminen hengellisenä kokonaisuutena ja vahvistaa hänessä toivoa, luottamusta ja uskoa omiin selviytymismahdollisuuksiinsa. Diakoniatyöntekijän tärkeä tehtävä on henkisen tuen antaminen, mikä sisältää ihmisen kuuntelemisen, välittämisen, rinnalla kulkemisen, tukemisen ja toivon sekä Jumalan rakkauden välittämisen. Apu välittyy ensisijaisesti kuuntelun ja keskustelun kautta. (Hakala 2002, 234–235.) Ihmiset arvostavat mahdollisuutta puhua sekä luotettavaa ja lämmintä ilmapiiriä (Hanhirova & Aalto 2009, 18).

Nykyisessä yksilökeskeisessä yhteiskunnassa hengellisyys saatetaan työntää syrjään vetoamalla sen olevan jokaisen yksityinen asia. Seurakunnan perhetyöntekijällä tulee olla valmiuksia ja herkkyyttä huomata ihmisen hengelliset tarpeet. Diakoniatyön keskeinen tehtävä on henkisen ja emotionaalisen tuen antaminen sitä tarvitsevalle. Henkinen tukeminen voidaan kuvata rinnalla kulkemisena, arkipäivän saattamisena sekä toivon välittämisenä. Toivon kautta ihminen saa voimavaroja arkeen nähdessään tulevaisuuden valoisimpana. Vaikeat elämäntilanteet voivat johtaa toivottomuuden tunteeseen, joka taas tarkoittaa masentuneisuutta, yksinäisyyttä, arvottomuuden ja hylätyksi tulemisen kokemuksia. Tällöin emotionaalinen tuki eli keskustelu ja omien kokemusten jakaminen ovat tärkeitä avun antamisen keinoja. (Rättyä 2012, 87–90.)

Vaikeudet tai kärsimykset saattavat nostaa ihmisessä esille kysymykset elämän tarkoituksesta ja omasta syyllisyydestä tapahtumiin. Tällöin seurakunnan työntekijältä voi saada hengellistä tukea. Tuki toteutuu yleisimmin keskustelun, rukouksen, virsien tai Raamatun lukemisen kautta. Nämä hengelliset välineet täydentävät muuta kohtaamisessa tapahtuvaa vuorovaikutusta ja koskettavat ihmistä tavoilla, joita on vaikea järjen keinoin selittää. Työntekijän tehtävänä on olla asiakkaan rinnalla kyselemässä ja jakamassa hänen kokemuksiaan. Tavoitteena on uskon, toivon ja rakkauden syntyminen ja vahvistuminen ilman, että selviä vastauksia kenties löytyy lainkaan. Seurakunta hengellisenä tukena toteutuu, kun ihminen löytää seurakunnasta yhteisön johon kuulua. Työntekijöiden tehtävänä on luoda ihmisille auttavia verkostoja tuomalla yhteen ihmisiä, joilla on samanlaisia kokemuksia. (Hakala 2002, 251, 261.)

Hengellinen kokemus on osa psykodynaamista kokonaisuutta, johon vaikuttavat vahvasti hänen tunne-elämänsä, elämänsähistoriansa sekä ihmissuhteet. Jokaisen oma elämänsähistoria myös vaikuttaa siihen, mitkä asiat kirkon perinteessä hän kokee läheisiksi ja tärkeiksi. Ihmisen hengellisyyteen liittyvät kirkon uskontradition lisäksi yksilön oma kehitys ja kasvuprosessi ihmisenä sekä se kulttuurinen, sosiaalinen ja yhteisöllinen maailma, joka on ollut muovaamassa yksilön hengellistä elämää. Hengelliseen elämään sisältyy sekä ihmisen itsensä elämänsähistoria ja sisäinen maailma, että myös salattu ja selittämätön, jonka edessä ihmisen pitää pysähtyä. Terveeseen hengelliseen elämään ei kuitenkaan kuulu erottaa hengellistä tai arkielämää täysin toisistaan, vaan niiden tulee toimia vuoropuhelussa toistensa kanssa. Hengellisen elämän vahvuus ei tarkoita, että kaikki olisi vain kaunista ja selkeää. Eheys hengellisessä elämässä tarkoittaa paremminkin elämän ja uskon moninaisuuden tuntemista ja tunnustamista, eli suostumista myös epävarmuuteen tai vajavaisuuteen. Ihminen ei voi järjen keinoin tulla vakuuttuneeksi Jumalan olemassaolosta. (Kettunen 2003, 364–366, 378.)

Diakoniassa on kyse ihmisen kokonaisvaltaisesta auttamisesta ja palvelemisesta (Hakala 2007, 231). Seurakunnallinen sielunhoito tarkoittaa uskonelämään sekä muihin elämänskysymyksiin saatua apua. Sielunhoito on kirkon kaikkien jäsenten tehtävä, sillä seurakunta on kastettujen yhteisö, jonka tehtävänä on

huolehtia ympäröivästä maailmasta. Yhteisön jäsenet tukevat, rohkaiseva ja kuuntelevat, eikä tätä varten tarvita mitään erityistä koulutusta. Seurakunnan yhteisöllinen ulottuvuus tarkoittaa siis keskinäistä huolenpitoa, joka toteutuu esimerkiksi ryhmätoiminnan, keskustelujen tai vertaistuen kautta. Varsinainen sielunhoito sen sijaan toteutuu esimerkiksi kahdenkeskisten keskustelujen ja erityisryhmätoiminnan kautta. Tämän tyyppinen sielunhoito tarvitsee kuitenkin asiantuntemusta, joten sen ohjaajina ovat usein seurakunnan koulutetut työntekijät. (Hakala 2007, 238–240.) Esimerkiksi tämän opinnäytetyön tutkimuskohteenä olevan seurakunnan yksinhuoltajien perheleireillä järjestetyt keskusteluhetket ovat tällaisia yhtenäisyyden ja keskinäisen huolenpidon hetkiä, jolloin ihmiselle annetaan mahdollisuus jakaa omia asioitaan sekä toimia tukijoina toisilleen.

Wikström (2000, 397–398) huomauttaa, että hengellisyydessä on myös sosiaalinen ulottuvuus. Kirkko on eräällä tavalla sosiaalinen verkosto, joka tuottaa hengellistä tietoa. Samalla se on riippuvainen yhteisöstä, joka tekee uskon ja Jumalan ”näkyväksi”. Nykyaikana on kuitenkin noussut esiin epäluuloa vakiintuneita kristillisiä elämänasenteita ja valmiiksi annettuja vastauksia kohtaan.

Rundgren (2008, 42) kuvaa tutkimuksessaan diakoniatyöntekijöitä perheen toiminnan mahdollistajina, jonka eräänä ilmenemismuotona hengellisenä ja henkisenä tukena oleminen. Työntekijät kokevat toimivansa lähimmäisenrakkauden välittäjinä sekä oman persoonansa että tekojensa kautta. Ihmisen omia toiveita kunnioitetaan, mutta häntä voidaan myös kannustaa rukoilemaan jonkin asian puolesta tai osallistumaan seurakunnan tilaisuuksiin.

4 TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA SEN TOTEUTTAMINEN

4.1 Tutkimustehtävä

Tässä tutkimuksessa selvitetään, mitä tukea yksinhuoltajat kokevat tarvitsevan-
sa arjessa selviytymiseen ja mistä ovat tätä tukea saaneet. Tutkimustehtävää
tarkennetaan seuraavien tutkimuskysymysten kautta:

1. Miksi yksinhuoltajat ovat tulleet mukaan seurakunnan toimintaan?
2. Mitä tukea yksinhuoltajat ovat saaneet seurakunnasta?
3. Miten yksinhuoltajat ovat kokeneet seurakunnasta saamansa tuen?

Tarkoituksena on selvittää syitä yksinhuoltajien osallistumiselle seurakunnan
järjestämään toimintaan ja miten he ovat kokeneet seurakunnasta saamansa
tuen. Päämääränä on myös tutkia, millaista tukea yksinhuoltajat olisivat kaivan-
neet, mutta jota heille ei seurakunnan kautta ole kenties ollut tarjolla. Koska tut-
kimus toteutetaan yhteistyössä seurakunnan perhetyön kanssa, on tarkoitukse-
na myös tarkastella miten seurakunnan tarjoamat palvelut vastaavat yksinhuol-
tajien tarpeita.

4.2 Tutkimuksen kohderyhmä

Tämän tutkimuksen kohderyhmänä ovat yksinhuoltajaksi itsensä määrittelevät
äidit, jotka ovat mukana pääkaupunkiseudulla sijaitsevan seurakunnan yksin-
huoltajille järjestämässä toiminnassa. Olen suorittanut sosionomi-
diakoniopintojeni seurakuntaharjoitteluni kyseisessä seurakunnassa keväällä
2012 ja tutustunut tällöin seurakunnan perhetyöhön. Perhetyön eräänä kohde-
ryhmänä ovat yksinhuoltajat. Heille järjestetään seurakunnan toimesta perhe-
kahvilatoimintaa kerran kuussa. Tämän lisäksi seurakunta toteuttaa joka kevät
kaksipäiväisen viikonloppuleirin erityisesti yksinhuoltajille ja heidän lapsilleen.
Sekä kahvilatoiminta että leiri ovat avoimia myös lasten kanssa yksin asuville
isille, mutta tällä hetkellä toiminnassa on ollut mukana pääosin vain naisia.

Tämän tutkimuksen aineisto on kerätty haastattelemalla viittä henkilöä, jotka ovat osallistuneet seurakunnan yksinhuoltajille suunnattuun toimintaan. Yksinhuoltajat ovat kaikki äitejä, ja he asuvat pääkaupunkiseudulla. Haastatelluilla on yksi tai useampia lapsia, jotka asuvat heidän kanssaan. Osalla haastatelluista juridinen päätös lapsen huollon suhteen on yhteishuoltajuus, osa on kokonaan yksin lapsesta huolehtivia. Jotkut haastatelluista olivat olleet mukana seurakunnan yksinhuoltajille suunnatussa toiminnassa jo vuosien ajan. Seurakunta, jonka toimintaan haastatellut osallistuvat sijaitsee pääkaupunkiseudulla. Seurakunnassa työskentelee perhetyönohjaajia, lastenohjaajia sekä lapsityöhön nimettyjä pappeja. Perhetyönohjaajat eivät hallinnollisesti toimi osana diakonia-työtä, eivätkä he pääätä esimerkiksi taloudellisista avustuksista.

4.3 Aineiston kerääminen

Tämä tutkimus on laadullinen tutkimus eli tavoitteena on monipuolinen, ymmärrystä etsivä ja laaja-alainen tieto tutkimuksen kohteesta. Tutkimuksen lähtökohdat ovat laadullisessa tutkimusmetodologiassa, jonka päämääränä on ympäröivän maailman tulkitseminen ja tekeminen näkyväksi. Laadullinen tutkimus mahdollistaa pääsyn lähemmäksi tutkittavien omaa kokemusmaailmaa sekä tuo sen myös ilmi selkeämmin tarkan kuvailun avulla. Laadullista tutkimusta tehtäessä tulee huomioida se sosiaalisesti rakentuva maailma ja suhteet, jotka määrittävät ja rajoittavat tutkimusta. Laadullisen tutkimuksen menetelminä käytetään usein havainnointia ja haastattelua. (Denzin & Lincoln 2000, 3–10.) Tämän tutkimuksen aineisto on kerätty haastattelemalla seurakunnan toiminnassa mukana olevia yksinhuoltajaäitejä.

Laadullinen tutkimus ei pyri yleismaailmallisten selitysmallien luomiseen vaan keskeistä on kuvata ja selittää tietty paikallinen ilmiö (Alasuutari 2007, 55). Tämä tutkimus pyrkii myös heuristisuuteen eli lisäämään ymmärrystä tutkimuksen kohteena olevasta yksinhuoltajuudesta. (Syrjälä, Ahonen, Syrjäläinen & Saari 1995, 15–16). Tavoitteena on löytää uusia merkityksiä, laajentaa aiempia kokemuksia sekä saada empiiristä tietoa yksinhuoltajien kokemasta tuen tarpees-

ta. Laadullisessa tutkimuksessa ollaankin kiinnostuneita erityisesti siitä, mitä merkityksiä ihmiset antavat tai miten he kokevat tietyn asian (Kananen 2014, 19).

Tutkimuksen aineistonkeruuprosessi alkoi osallistuessani keväällä 2014 seurakunnan järjestämälle yksinhuoltajien kaksipäiväiselle viikonloppuleirille. Leirille valitaan hakijoista aina noin kymmenen yksinhuoltajaa lapsineen. Leirille osallistui lopulta seitsemän yksinhuoltajaa, jotka kaikki olivat naisia. Osallistumalla leirille pystyin tutustumaan yksinhuoltajaäiteihin, kuulemaan heidän ajatuksiaan yksinhuoltajuudesta sekä luomaan luottamuksellisen suhteen heihin. Leirille osallistuville lähetettiin leirikirjeen mukana kirjoittamani lyhyt esittely itsestäni sekä kuvaus tutkimuksesta. Esittelykirje löytyy tämän tutkimuksen liitteenä (liite 1). Heti leirin ensimmäisenä päivänä tutustumiskeskustelussa kerroin osallistujille itsestäni ja roolistani leirillä.

Olin aktiivisesti mukana leirin toiminnassa sekä suunnittelin ja ohjasin yhteisen keskusteluhetken äideille leirin toisena päivänä. Tuon keskustelun pituus oli noin puolitoista tuntia ja se toteutettiin ilman lasten läsnäoloa. Tarkoituksena oli antaa äideille mahdollisuus puhua ja purkaa heille tärkeitä asioita sekä löytää uusia voimavaroja arkeen. Ohjaamalla keskusteluhetken pystyin luomaan henkilökohtaisemman suhteen äiteihin, minkä jälkeen oli luontevampaa pyytää heiltä suostumusta tutkimukseni haastateltaviksi. Keskusteluhetkestä en siis vielä kerännyt varsinaista materiaalia tutkimusta varten.

Leirin viimeisenä päivänä äideille jaettiin palautelomakkeiden yhteydessä yhteystietolomakkeet, joihin he saivat merkitä omat tietonsa jos antoivat minulle luvan ottaa myöhemmin yhteyttä tutkimusta varten. Pyysin jokaista palauttamaan lomakkeen joka tapauksessa vaikka tyhjänäkin, jotta tutkimukseen suostuvien äitien henkilöllisyys pysyisi salattuna. Seitsemästä leirille osallistuneesta yksinhuoltajaäidistä viisi antoi minulle yhteystietonsa. Kesän 2014 aikana otin puhelimitse yhteyttä suostumuksensa antaneisiin äiteihin ja sovin haastatteluiden toteuttamisesta. Haastattelut tehtiin kesän 2014 aikana haastateltavien kodeissa.

Aineiston keruun metodi on valittava tutkimuksen teoreettisen viitekehyksen sekä tutkimuskysymysten asettamien vaatimusten puitteissa (Alasuutari 2007, 82). Koska tämän tutkimuksen tavoitteena on selvittää yksinhuoltajien kokemuksia saamastaan tuesta, oli perusteltua kysyä heiltä asiasta suoraan kasvotusten haastattelemalla. Haastattelut toteutin teemahaastattelun eli puolistrukturoidun haastattelun menetelmää käyttäen. Haastatteluteemat muotoutuvat aina jossain määrin tutkijan ennakkokäsitysten mukaan (Kananen 2014, 70). Määrittelin etukäteen tietyt teemat ja kysymykset, joihin toivoin tutkittavieni vastaavan, mutta keskustelu haastattelutilanteessa oli joustavaa teemojen käsittelyjärjestyksen osalta. Jokaisen kolmesta teemasta liitin teemaan liittyviä kysymyksiä, joiden kautta lähdin johtamaan keskustelua. Teemahaastattelun teemat ja kysymykset on esitetty tutkimuksen liitteenä (liite 2). Haastatteluteemat ovat 1. Hakeutuminen seurakunnan yksinhuoltajille suunnattuun toimintaan, 2. Seurakunnan tuki ja kohtaaminen, 3. Hengellisyys ja suhde kirkkoon sekä 4. Seurakunnan toiminnan kehittäminen.

Teemahaastattelun vahvuutena on sen joustavuus. Tutkija määrittelee etukäteen teemat, joista toivoo saavansa tietoa antaen haastateltavien äänen tulla paremmin kuuluviin. Teemahaastattelulla on mahdollisuus huomioida haastateltavan omat tulkinnat ja merkitykset, kun tutkija ei ole liian sidoksissa esimerkiksi kysymysten sanatarkkaan muotoon tai järjestykseen. (Hirsjärvi & Hurme 2011, 48.) Myös kesken haastattelun saattaa nousta esille uusia aihealueita, joita tutkija ei ole etukäteen odottanut. Näissä tilanteissa tutkijalta vaaditaan herkkyyttä tarttua mahdollisuuteen kysyä asiasta tarkemmin. (Kananen 2014, 77, 81.)

Liitin haastatteluuni myös lyhyen janatehtävän, jonka tarkoituksena oli pyytää haastateltavaa määrittelemään seurakunnasta saamaansa tuen määrää verrattuna muualta saatuun tukeen. Haastateltavan tuli itse merkitä erillisellä paperilla olevalle janalle kuinka suuri osa hänen saamastaan tuesta oli tullut seurakunnalta. Jana kuvastaa koko mitaltaan sataa prosenttia tuesta, jota yksinhuoltaja kokee saaneensa elämäntilanteessaan. Jakamalla janan kahteen osaan, hän määritteli miten suuri osa tuesta on ollut seurakunnan kautta tullutta ja miten suuri osa taas muilta, kuten esimerkiksi sukulaisilta tai ystäviltä. Janatehtävä on yhdistettynä haastattelukysymyksiin, jotka on esitetty liitteenä (liite 2).

Haastattelututkimuksen toteuttamisessa on omanlaisensa haasteet. Haastattelu on aina vuorovaikutustilanne, jossa tutkija saattaa joutua motivoimaan haastateltavaa. (Hirsjärvi & Hurme 2011, 43.) Haastattelun etuna on kuitenkin sen joustavuus aineiston keruumenetelmänä: haastattelijalla voi toistaa kysymyksen, oikaista väärinkäsitykset heti tai selventää ilmausten sanamuotoja. Tutkimuksen tekijän on myös mahdollista päättää missä järjestyksessä esittää haastattelukysymykset. (Tuomi & Sarajärvi 2003, 75.) Myös haastateltavalla on haastattelutilanteessa tarpeen tullen mahdollisuus kysyä tarkentavia kysymyksiä.

Pyrin kysymään haastattelukysymykseni samassa järjestyksessä ja käyttäen samoja ilmaisuja, mutta aina haastattelun kulku ei ollut näin suoraviivainen. Haastateltava saattoi ryhtyä puhumaan jostakin teemasta enemmän tai kertoi heti aluksi teemasta, josta olin aikonut esittää kysymyksen vasta myöhemmin. Tällöin en enää myöhemmin pyytänyt häntä toistamaan kertomaansa vaan vain vahvistin, että olin ymmärtänyt oikein. Haastatteluiden kesto oli 25 minuutista 55 minuuttiin. Äänitin haastattelun haastateltavien luvalla älypuhelimien muistiin, jotta siihen palaaminen litterointivaiheessa olisi helpompaa. Äänittämisen lisäksi tein myös muistiinpanoja haastattelun aikana. Haastattelun aluksi kerroin itsestäni sekä opinnäytetyöstä. Ohjeistin haastateltavia vastaamaan rehellisesti omien ajatustensa mukaisesti ja kerroin, että halutessaan hänellä on myös oikeus kieltäytyä vastaamasta kysymykseen jos niin haluaa. Muistutin, että haastattelujen aineisto ja kaikki muut keskustelemamme henkilökohtaiset asiat jäävät vain minun tietooni ja haltuuni.

Toteutettavien haastattelujen määrä riippuu aina niistä saatavan aineiston määrästä ja laadusta. Jokainen tutkittava kertoo elämästään omista lähtökohdistaan, eikä laadullisen tutkimuksen tuloksista voida luoda universaaleja sääntöjä. Haastatteluissa voi kuitenkin ilmetä, että haastateltavat alkavat toistaa samoja asioita, eikä uusia teemoja enää ilmene. Tällöin puhutaan aineiston saturaatio- eli kylläntymispisteestä, jolloin aineiston keruun voidaan katsoa tulleen päätepisteeseensä. (Alasuutari 2007, 108.) Vaikka jokainen tämän tutkimuksen haastateltava vastasi kysymyksiin osaltaan hieman eri tavoin, huomasin tutkittavien kertomuksissa samankaltaisuuksia. Täten katsoin, että viisi haastattelua riitti

saavuttaakseni tutkimusprosessin saturaatiopisteen, kun myös viimeisessä toteuttamassani haastattelussa toistuivat samat teemat kuin aiemmissa haastatteluissa.

4.4 Aineiston analysointi

Laadullisen aineiston analyysi on usein ymmärtämiseen pyrkivää aineiston käsittelyä. Laadullista aineistoa voidaan käsitellä monella eri tavalla, mutta tässä opinnäytetyössä olen pyrkinyt löytämään vastaukset tutkimuskysymyksiin etsimällä erilaisia teemoja haastatteluaineistosta. (Hirsjärvi ym. 2008, 219.) Nauhoitetut haastattelut litteroin tekstiksi mahdollisimman pian haastattelun jälkeen. Samalla määrittelin kullekin viidestä haastattelusta oman tunnistuskoodin eli merkin välillä H1-H5.

Aineiston alustava analysointi alkoi jo haastattelutilanteissa, kun havainnoin eri haastatteluvastausten yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia sekä toistuvuutta. Pyrin toteuttamaan aineiston analyysiä avoimella mielellä eli ilman vahvoja ennakkoletuksia ja etukäteistulkintoja. Olen kuitenkin analysoinut aineistoa alussa myös deduktiivisesti eli peilannut sitä lukemaani teorian tietoon. Aineiston luokittelua on siis toteutettu sekä teoria- että aineistopohjaisesti. Käsittelin aineistoa etsimällä siitä teemoja ja luomalla selkeät luokittelut, jotka kuvaavat yksinhuoltajia seurakunnan toiminnassa ja suhteessa tukeen. Ennakkoletukseni oli, että haastateltavat kertovat ainakin vertaisilta saamastaan tuesta. Teemoittelun kautta mahdollistuu kuitenkin avoin aineiston lähestyminen ja käsittely, kun tutkija ei sulje etukäteen pois mitään tutkimuksen mahdollisia tuloksia (Hirsjärvi & Hurme 2011, 135–136; Kananen 2014, 110).

Tutkimukseni tarkoituksena on selvittää yksinhuoltajille suunnattua toimintaa, mutta haastateltavat kertoivat myös muusta seurakunnan toiminnasta johon olivat osallistuneet. En rajannut heidän kertomustaan, mutta aineiston analysointivaiheessa jätin aineiston ulkopuolelle ne vastaukset, jotka eivät mielestäni liittyneet selkeästi tuen saamiseen tai esimerkiksi työntekijöiden kohtaami-

seen seurakunnassa (esimerkiksi osallistuminen kirkkokonserttiin tai yleiseen tapahtumaan).

Aineiston analysointi tarkoittaa sen purkamista pienempiin osiin, erittelyä ja luokittelua, minkä jälkeen ryhdytään synteesiin eli pyritään luomaan yhtenäistä kokonaiskuvaa sekä esittämään tutkittava aineisto uudessa perspektiivissä. Tällöin ilmiö viedään teoreettiselle tasolle ja tutkija esittää tulkintaa löytämistään tuloksista. (Hirsjärvi & Hurme 2011, 143–144.) Aineiston analysointi eteni siten, että luin litteroituja haastatteluja useita kertoja läpi. Merkitsin havaitsemani yhtäläisyydet ja eroavaisuudet erilaisilla värikoodeilla. Etsin aineistosta tutkimuskysymyksiini liittyviä teemoja. Luokittelin samaan teemaan liittyvät ilmaisut omiksi ryhmikseen ja loin näille ilmaisuille niitä kaikki kuvaavan nimityksen eli kategorian. Seuraavaksi vertailin eri kategorioiden välisiä yhteneväisyyksiä ja tarkistin luokitteluni pätevyyttä lukemalla aineistoa uudelleen. Analysoinnin ohella luin myös aiheesta kirjoitettua teoritietoa.

Liitin aluksi tutkimukseeni myös osuuden seurakunnan yksinhuoltajille suunnatun toiminnan kehittämistä. Tuo osuus on teemahaastatteluni teema numero 4 (liite 2). Analysoidessani aineistoa huomasin, että aineisto on hyvin laaja ja sen neljää eri teemaa on vaikea sitoa teoritiedon kautta yhteen. Seurakunnan toiminnan kehittäminen ei myöskään suoranaisesti liittynyt tutkimuskysymyksiini eikä tuonut mitään lisäarvoa tutkimukselle. Lopulta päädyin siihen, että jätin teeman numero 4 (seurakunnan toiminnan kehittäminen) analyysin ja tutkimusraportin ulkopuolelle. Sen sijaan kokosin teemaan liittyvistä haastatteluvastauksista tiiviin yhteenvedon, jonka luovutan tutkimuskohteena olleen seurakunnan perhetyönohjaajalle. Näin haastatteluilla kerätty informaatio ja palaute päätyvät kuitenkin tiedoksi seurakuntaan toiminnan kehittämiseksi.

Teemahaastatteluuni liittämäni janatehtävän (ks. Liite 2.) analysointi osoittautui hankalaksi. Lukiessa aineistoa huomasin, että haastateltavien janalle piirtämät merkinnät eivät osoittautuneet tutkimuksen kannalta tärkeiksi. Merkityksellisempää oli heidän kertomuksensa siitä, miksi he merkitsivät viivan tietylle kohtaa janaa. Tehtävä toimi siis ennen kaikkea johdatuksena kysymyksen siitä, miten seurakunnasta ja lähipiiriltä saatu tuki eroavat toisistaan. Näin ollen päätin, ett-

en analysoi erikseen janatehtävän viivoja, vaan vain heidän kertomiaan perusteita joilla yksinhuoltajat ovat janan viivan piirtäneet.

5 EMOTIONAALINEN TUKEMINEN SEURAKUNNASSA

5.1 Tuki vertaisilta

Vertaistuen saaminen oli tärkein yksittäinen haastateltujen ilmaisema syy lähteä mukaan seurakunnan yksinhuoltajatoimintaan. Motiivina oli ennen kaikkea löytää samassa elämäntilanteessa olevia muita aikuisia, koska lähipiirissä tällaisia henkilöitä ei ollut:

Jotenkin musta tuntuu että mun suvussa ei ollu kukaan eronnu, ja mä en tavallaan tuntenu oikeastaan ketään samassa tilanteessa olevia. (H3)

No lähinnä just se että mä en oikeestaan tunne juurikaan muita ketkä olis niinku samassa tilanteessa kun ite, että semmosia tuttuja ei juurikaan ole, tai ei ole. Niin sitten ihan sen takia että jos niinku löytyis muita samassa tilanteessa olevia. (H2)

Toimintaan oli pääsääntöisesti helppo tulla mukaan. Kun lähipiiristä ei ollut tukea saatavilla, kirkon perhetyö asettui täyttämään tarpeellista tyhjötä tarjoamalla mahdollisuuden löytää tukea vertaisista sekä muusta yhteisöstä (Hakala 2002, 235). Osallistumista saattoi kuitenkin hankaloittaa oman elämäntilanteen hyväksymisen vaikeus. Yksinhuoltajuuteen johtanut ero saattoi tuntua epäonnistumiselta ja siten vaikealta myöntää sekä itselleen että muille. Yksinhuoltajatoimintaan osallistuminen tarkoitti oman muuttuneen elämäntilanteen käsittelyä ja jonkinasteista hyväksyntää.

Erityistä yksinhuoltajille suunnattua kirkon perhetyötä ja toimintaa voidaan kuvata vahvistavaksi työksi, jossa ennakoidaan vaativia elämänvaiheita (Kirkkohallitus 2009, 24–25). Tällöin yksinhuoltajuuskin on nähty eräänlaiseksi riskitekijäksi ihmisen hyvinvoinnin ja jaksamisen kannalta. Haastateltavat kuvasivat seurakunnan yksinhuoltajatoimintaa voimanlähteeksi ja henkireiäksi. Tärkeää toiminnassa on ennen kaikkea toisilta yksinhuoltajilta saatu emotionaalinen tuki eli keskustelut samanlaisessa elämäntilanteessa olevien ihmisten kanssa. Suurin syy yksinhuoltajien toimintaan osallistumiselle oli se, että lähipiirissä ei välttämättä ollut ketään jonka elämäntilanne olisi samanlainen, ja jonka kanssa voisi

jakaa asioita. Tutut samassa elämäntilanteessa olevat asuivat kenties myös sen verran kaukana, ettei yhteydenpito heihin vertaistukena tuntunut luontevalta:

--- että en mä oikeestaan tunne juurikaan muita ketkä olis samassa tilanteessa kun ite, että semmosia tuttuja ei ole. Niin sitten ihan sen takia (lähdin toimintaan mukaan) että jos niinku löytyis muita samassa tilanteessa olevia. (H2)

Yhteisöön kuuluminen on ihmiselle tärkeä sosiaalisen tuen muoto ja suuri voimavara. Yhteisö mahdollistaa vuorovaikutuksen, joka toimii emotionaalisenä tukena yksinhuoltajalle. (Pelkonen 1994, 36; Kumpusalo 1991, 14.) Eräs haastatelluista kuvasi saaneensa yksinhuoltajien kahvilatoimintaan osallistuessaan jo vuosien ajan ”sisarellista tukea ja kannustusta”, ja toiminnan olleen voimallähde. Parhaimmillaan vertaistukitoiminta johtaakin ihmisen voimaantumiseen, jolloin hän saa lisää selviytymiseen tarvittavia voimavaroja käyttöönsä (Huuskonen 2014). Vertaistuen kautta yksinhuoltajan oli mahdollista saada emotionaalista tukea henkilöiltä, joiden elämäntilanne oli samankaltainen (Tiittanen 2001, 15). Tällöin yksinhuoltajille suunnattu toiminta toimi ennaltaehkäisevänä ja perhettä suojaavana työnä, sillä sosiaalisen tuen vähäisyys voi aiheuttaa huolta omasta riittämättömyydestä (Rantalaiho 2006, 61).

Jos vuorovaikutussuhteet yhteisössä ovat tasapainoisia eikä niihin liity esimerkiksi riippuvaisuutta tai hyötymistä, ne voivat olla ratkaisevassa asemassa vaikeista elämäntilanteista selviämisessä (Tiittanen 2001, 17). Tässä tutkimuksessa osa haastatelluista kertoi, että vertaisten tuella oli suurta merkitystä erityisesti yksinhuoltajuuden alkuvaiheessa, kun vakituinen parisuhde oli juuri päättynyt ja yksinhuoltajuus tilanteena uusi. Tapaamiset toisten yksinhuoltajien kanssa mahdollistivat myös vanhemmuuden jakamisen, kun perheessä ei toista aikuista ollut. Yksi haastatelluista kuvasi yksinhuoltajien tapaamisia tärkeäksi toiminnaksi, joka vertaistuen lisäksi toi jonkinlaista rytmiä sekä voimaa arkeen ja auttoi siten jaksamaan raskaassa elämänvaiheessa:

Se on ollu oikeesti tosi tärkeekin mulle. Se tuntu varsinkin silloin kun siellä oli ne tietyt ihmiset jotka oli aina siellä, ja käytiin siellä joka toinen viikko että se jotenkin kannatteli sinä arjessa. --- Ja tietysti se, että just kun oli samassa elämäntilanteessa. Tietysti kaikilla on oma tarinansa, mut siitä sai sitä vertaisten tukea. (H3)

Ihmisellä on sisimmässään tarve tulla hyväksytyksi ja rakastetuksi (Pelkonen 1994, 39). Tapaamiset vertaisten kanssa saattoivat tuoda tällaisia tunteita elämäntilanteeseen, joka muuten tuntui raskaalta. Vertaistukeen kuuluukin ihmisiä yhdistävät samantapaiset kokemukset tai lähtökohdat (Huuskonen 2014).

Yksinhuoltajien tapaamiset auttoivat suhteuttamaan omaa elämäntilannetta suhteessa muihin yksinhuoltajiin. Yksi haastatelluista kertoi, että toisten yksinhuoltajien kanssa keskustelu näytti hänelle kuinka hyvin hänen asiansa olivat huolimatta vaikeasta erosta. Hän pystyi näkemään omassa tilanteessaan enemmän positiivisia puolia kun huomasi, että jollakulla toisella elämäntilanne saattoi olla paljon hankalampi. Tällaisissa tapauksissa palaute tai sosiaalinen vertailu voi myös toimia tukena ja antaa mahdollisuuden voimavarojen käyttöönottoon (Pelkonen 1994, 39). Tämä tulee esiin seuraavassa lainauksessa:

Et vähän se asetti jotenkin niinku, et asettu oikeisiin mittasuhteisiin asiat kun huomasi et joillain on paljon rankempaa, ja paljon hankalampaa ja että mul ei oikeastaan ole mitään valittamista. (H1)

Yksinhuoltajien perheleireillä on pyritty järjestämään äideille lyhyt yhteinen keskusteluhetki ilman lasten läsnäoloa. Yhden haastatellun mukaan näissä tilanteissa on ollut yhdessä toisten kanssa mahdollisuus pohtia myös oman elämän hyviä puolia sekä identiteettiä. Perhetyössä pyritäänkin rohkaisemaan oman elämän pohdintaan, itsen kuunteluun ja luomaan itselle sopivia keinoja selviytyä elämän haasteista (Kirkkohallitus 2009, 12).

Yksi haastateltu toi esille ajatuksen äitien välisten verkostojen luomisesta seurakunnan toiminnan kautta. Hän itse oli tavannut joitain äitejä myös toiminnan ulkopuolella ja solminut myös pysyviä ystävyys-suhteita:

Ja me ollaan myös saatu joitain kavereita sieltä, joiden kans ollaan tehty jotain pikkureissuja ja sillain tutustuttu. (H3)

Myös toinen haastateltava kertoi, että yksinhuoltajatoiminta oli osoittautunut tärkeäksi juuri verkostoitumisen vuoksi. Kun tukea ei ollut lähellä ja helposti saatavilla sukulaisten tai ystävien toimesta, hän oli lähtenyt mukaan yksinhuoltajatoimintaan luodakseen suhteita uusiin ihmisiin. Juuri sosiaalisten verkostojen kautta ihmiset kiinnittyvät tiettyyn yhteisöön (Rantalaiho 2006, 57). Vertais-

tukitoiminnan kautta on mahdollista saada uusia merkityksellisiä ihmissuhteita (Huuskonen 2014) ja laajentaa verkostoja.

5.2 Työntekijä keskustelukumppanina

Yksinhuoltajat eivät kokeneet saaneensa keskustelutukea vain toisilta yksinhuoltajilta, vaan myös seurakunnan työntekijöiltä saattoi saada emotionaalista tukea omassa elämäntilanteessaan. Työntekijän hyväksyvä ja sydämellinen kohtaaminen koettiin voimaa antavana. Työntekijän viestimä arvostus yksinhuoltajan tekemää kasvatustyötä kohtaan toi kokemuksen itsestä arvokkaana ja merkityksellisenä. Seurakunnan työntekijä ei kohdannut yksinhuoltajaa syyllistään vaan välittäen ja kunnioittaen jokaista:

--- et jollain tapaa osataan kauheen hyvin tällaiset elämän kolhimat ja vähä haavoittuneet ihmiset ottaa vastaan. (H1)

Kuten Rättyä (2012, 90) toteaa, keskustelu työntekijän kanssa voi antaa toivoa ja voimavaroja raskaassa elämäntilanteessa jaksamiseen. Kristilliseen ihmiskäsitykseen kuuluu myös ihmisen vajavaisuuden tunnistaminen ja hyväksyminen. Työntekijän ja vertaisen raja saattoi haastattelujen kertomuksessa myös hämärtyä. Yksi haastatelluista kertoi osallistuneensa toisen seurakunnan perhekahvilaan, jossa työntekijällä itsellään oli henkilökohtainen kokemusta yksinhuoltajuudesta. Tällöin yksinhuoltaja saattoi kohdata työntekijän pelkäämättä arvostelua tai alentuvaa kohtelua:

--- että se ohjaajakin oli ite eronnu ja yksinhuoltajana ollu, että jotenkin sekin oli mun mielestä tosi kiva siinä, että se kans ymmärsi mistä me puhutaan ja tavallaan pysty osallistumaan siihen myös, eikä se ollu niin että seurakunnan työntekijä sieltä jostain ylempää kattoo että "jaa". (H3)

Työntekijä saattoi siis myös hylätä väliaikaisesti ammattilaisuutensa ja asettua vertaisen asemaan. Toimintaa ohjaavan työntekijän tehtävänä on kuitenkin ensisijaisesti mahdollistaa vertaisten keskustelu, luoda turvalliset puitteet ja antaa tilaa kokemusasiantuntijuudelle eli vertaisten kertomuksille (Huuskonen 2014). Tuen saamiseen seurakunnan työntekijältä vaikuttaa myös se, onko suhde työntekijän kanssa riippumaton (Tiittanen 2001, 17). Yksinhuoltajatoiminta ja

perhetyönohjaajat eivät pääätä esimerkiksi diakoniatyön taloudellisista avustuksista. Näin ollen työntekijän ja toimintaan osallistuvan perheen välillä ei ole erityistä valta-asetelmaa.

Seurakunnasta saattoi saada vapaamuotoisemman tuen lisäksi ammattimaista keskusteluapua niin perhetyöntekijältä kahden kesken kuin ryhmässäkin. Työntekijältä saatu ammatillinen keskusteluapu vaikeassa elämäntilanteessa oli tällöin ollut korvaamatonta. Eräs haastatelluista kertoi, että seurakunnan eroryhmässä oli ollut kunnioittava ja arvostava ilmapiiri, eikä eroa kohdannutta syyllistetty hänen tilanteestaan. Eroryhmässä käsiteltiin identiteettiä ja oman olemassaolon kysymyksiä. Ryhmän avulla hän tunsu päässeensä eteenpäin ja antaneensa anteeksi sekä itselleen että entiselle puolisolleen.

Eroryhmien kaltainen toiminta perhetyön yhtenä muotona on määriteltävissä korjaavaksi työksi, jonka tavoitteena on auttaa kriisiin joutuneita henkilöitä. Vaikka kaikilla kirkon työntekijöillä tulisi olla tietoutta siitä, mihin ohjata kriisissä oleva henkilö, ovat diakonia- ja perhetyötä tekevät henkilöt erityisessä asemassa henkilön tukemisessa. Tällöin on mahdollista järjestää yksittäisiä keskusteluja tai esimerkiksi pitkäkestoisempaa työskentelyä kriisistä selviämiseksi. (Kirkkohallitus 2009, 24–25.)

Seurakunnan työntekijän ammattimaisuuteen luotettiin muutenkin esimerkiksi keskusteluissa työntekijän vastaanotolla. Eräs haastatelluista kertoi, että perhetyöntekijä oli auttanut häntä selvittämään entisen puolison, lapsen sekä puolison uuden perheen välille syntyneitä vuorovaikutusongelmia. Huolimatta siitä, että äiti tunsu perhetyöntekijän ennestään, tämä osasi etäännyttää itsensä tilanteesta ja kuunnella kaikkien osapuolten näkemyksiä. Haastateltu kertoi, että apua kriisiytyneeseen tilanteeseen ei ollut saatavissa mistään muualta, sillä kaupungin perheneuvolaankin jonot olivat pitkät. Ainoa äidille tarjottu nopean avun vaihtoehto oli lastensuojeluilmoituksen tekeminen omasta lapsesta. Tällaisessa tilanteessa ilman korkeita kynnyksiä toiminut seurakunnan ammattimainen keskusteluapu pystyi tarjoamaan tukea välittömästi. Kumpusalon (1991, 16–17) mukaan kirkon työntekijät kolmannen sektorin ja sosiaalialan ammattilaisina kuuluvat sosiaalisen tuen antajina kolmannelle eli etäisimmälle tasolle.

Myös ammattimainen keskusteluapu voi siis olla merkityksellistä sosiaalista tukea. Tärkeintä on, että tukea on saatavilla silloin kun tarve sille on suurin.

Vaikka seurakunnan työntekijältä saatu tuki oli monesti merkityksellistä, saattoi työntekijän ajattelemattomuus myös loukata. Yksi haastatelluista kertoi osallistuneensa aiemmin toisen seurakunnan järjestämälle yksinhuoltajien perheleirille. Leirillä jokaiselta äidiltä oli kysytty lapsen isästä oletuksena, että yksinhuoltajuus on seurausta päättyneestä parisuhteesta. Äiti oli päättänyt hankkimaan lapsen täysin yksin ja hän kokikin loukkaavana työntekijän oletuksen siitä, että kaikilla yksinhuoltajilla olisi samanlainen ”rikkinäisen perheen” tausta. Haastatellun mukaan työntekijälle ei kenties ollut tullut mieleenkään, että yksinhuoltaja voisi olla muuta kuin eronnut ihminen.

Kirkkohallituksen perhetyötä käsittelevä julkaisu *Minäkö perhetyöntekijä?* muistuttaa, että perheiden monimuotoisuus on tänä päivänä todellista, ja että perhetyössä työskennellään ensisijaisesti perheen tarpeista ja näkökulmista käsin (Kirkkohallitus 2009, 7, 28). Julkaisu ei kuitenkaan anna selkeitä ohjeita siitä, miten esimerkiksi yksin lapsen hankkineisiin vanhempiin tulisi perhetyössä suhtautua. Koulutuksen ja kokemuksen kautta hankittu asiantuntijuus on kuitenkin kirkon työssä toimimisen perusta (Kirkkohallitus 2009, 34).

6 SEURAKUNNAN TOIMINTA HENGELLISENÄ TUKENA

6.1 Usko, arvot ja perinteet

Yksinhuoltajat kuvasivat seurakunnasta saamaansa hengellistä tukea merkittäväksi. Hengellisyys määriteltiin tärkeäksi motiiviksi toimintaan osallistumiselle. Vaikka omassa henkilökohtaisessa uskossa ei tunnustaisikaan kaikkia asioita juuri samoin kuin luterilainen kirkko, se koettiin kuitenkin tärkeäksi. Seurakunnan toimintaan osallistuminen oli voimanlähde ja tuntui luonteelta:

--- en ole ikinä ajatellu että eroaisin kirkosta, mä arvostan kirkon, seurakuntien tekemää työtä ja mulle usko ja uskonto on tärkeä voimavara elämässä. Mutta en kaikkee allekirjoita mitä luterilainen kirkko opettaa. Mut koen että mulla on silti paikka siellä. (H1)

Joillekin ihmisille elämän merkityksellisyys tulee julki uskonnon ja uskon kautta (Hanhirova & Aalto 2009, 21). Yksi haastateltava kertoi, että ei määrittele kirkkoa tai perhetyötä erityisen tärkeäksi oman jaksamisensa kannalta, vaan kertoi juuri henkilökohtaisen uskon olevan suurin voiman antaja.

Kristittyinä eläminen toteutuukin kirkon näkemyksen mukaan ennen kaikkea lähisuhteissa ja seurakunnan yhteydessä. Perhetyö on yksi tapa, jolla voidaan vahvistaa perheiden sekä yksilöiden hengellistä elämää ja yhteyttä seurakuntaan. (Kirkkohallitus 2009, 5–7.) Haastateltavat kuvasivat itsensä kristityiksi ja kristilliset perinteet tärkeiksi. Erityisesti kristillisiin juhliin osallistuminen nähtiin itsestään selvänä. Kristillisyys liitettiin vahvasti suomalaiseen kulttuuriperintöön, jota haluttiin opettaa ja siirtää myös lapsille. Eräs haastatelluista kertoi, että ei haastatteluhetkellä kuulunut kirkkoon. Hän oli eronnut kirkosta ensimmäisen kerran nuorena, mutta liittynyt myöhemmin uudelleen. Päätös toisesta kirkosta eroamisesta oli syntynyt, kun silloinen arkkipiispa oli antanut hänen mielestään loukkaavan lausunnon liittyen yksinhuoltajiin ja yksin lapsen hankkiviin naisiin. Äidin aikomuksena oli liittyä tulevaisuudessa uudelleen kirkkoon, ja hän näki kirkon toimintaan osallistumisen tällä hetkellä itsestään selvänä. Haastateltu toi esiin, että hänen mielestään kirkon pitäisi määritellä perhetyön käsite kokonaan uudelleen. Nyky-yhteiskunta ja perheet ovat moninaisia, eikä mitään ryhmää voi

sulkea ulkopuolelle tai pitää jollain tavalla epäonnistuneina (Nätkin 2003, 16–17).

Haastatellut kuvasivat kristinuskoa ja perinteitä heille tärkeiksi ja osaksi suomalaista identiteettiä. Seurakunnan perhetyön yhtenä tavoitteena onkin kannustaa ihmisiä osallistumaan seurakunnan toimintoihin sekä elämään uskoa todeksi arjessa (Kirkkohallitus 2009, 12). Eräs haastateltu kertoi, että hän haluaa maahanmuuton voimistuessa korostaa näitä perinteisiä suomalaisia arvoja:

Kyllä mä nyt ihan miellän itseni kristityksi, et kyl se on osa mun identiteettiä. Ja on ollu, lapsesta asti. (H4)

Vaikka henkilö ei olisikaan aktiivisesti mukana seurakunnan toiminnassa tai osallistuisi esimerkiksi jumalanpalveluksiin säännöllisesti, oli yksinhuoltajatoiminnan kristillisyyttä silti tärkeää. Jo lapsuuden kotoa saatu kasvatus tai perheen tausta saattoi vaikuttaa siihen, että yksinhuoltaja myös itse kasvattajana hakeutui tuttuun ympäristöön eli seurakunnan piiriin. Tämä tulee ilmi seuraavassa lainauksessa:

No se (hengellisyys) on mulle tärkeä, mut se ei ole semmonen että mä olisin mitenkään aktiivisesti mukana, mut se on kuitenkin silleen tärkeää meille.--- Ehkä just sitä kautta että mä oon aika uskonnollisesti perheestä, et se on aina ollu semmonen, että sillä on kyl merkitystä. (H2)

Varsinkin Suomessa on pitkään eletty eräänlaista yhtenäiskulttuurin aikaa, ja edelleen on monelle perheelle selvää että lapsi kastetaan ja hän osallistuu seurakunnan toimintoihin, vaikka mitään tiivistä sidettä omaan kotiseurakuntaan ei varsinaisesti olisikaan. Hengellisyys ilmenee tällöin rituaalisella tasolla (Hanhirova & Aalto 2009, 16). Perinteiset kristilliset traditiot ja toimitukset koetaan usein itsestään selviksi ja turvaa tuottaviksi.

6.2 Kokemus Jumalan huolenpidosta

Kirkon toiminnassa mahdollistuu kohtaaminen ihmisen ja Jumalan välillä. Luterilaisen kirkon mukaan Jumala voi löytyä myös ihmisten keskeltä. (Kirkkohallitus 2009, 9.) Ero parisuhteesta saattoi olla vaikea ja oma elämäntilanne hankala hyväksyä, mikä laittoi myös yksinhuoltajan jumalasuhteen koetukselle. Syy toi-

mintaan osallistumiselle saattoi siten olla myös hengellisen tuen etsiminen ja oman jumalasuhteen vahvistaminen:

Mut toisaalta sit sellasta hengen ravintoa myös kyllä sieltä hain, siis sitä sellasta et musta tuntu sillon kuin erosin niin jumalasuhtekin oli vähän koetuksella. Niin mä kaipasin semmosta vahvistusta niinku siihen myös. (H1)

Hengellisyyteen kuuluu elämän merkityksen ja tarkoituksen etsintä sekä halu ymmärtää ja kokea jonkin itseä suuremman olemassaolo. Hengelliset tarpeet ilmenevät esimerkiksi tarpeena suojautua ja löytää eheyttä kun oma elämä tuntuu hajoavan. (Hanhirova & Aalto 2009 12–13.) Kirkon perhetyön tavoitteena on, että jokainen perheenjäsen voisi tuntea elämän mielekkyyttä ja uskoa tulevaisuuteen sekä syventää suhdettaan Jumalaan (Kirkkohallitus 2009, 11).

Seurakunnan toimintaan osallistuminen toi osalle haastatelluista tunteen yhteydestä johonkin suurempaan. Seurakunnan yhteydessä oli läsnä ajatus Jumalan huolenpidosta ja ihminen saattoi kokea saavansa jonkinlaista hengellistä ravintoa. Yhdelle haastatelluista tämä oli tärkein syy osallistua seurakunnan yksinhuoltajatoimintaan:

--- sitä Taivaan Isän huolenpitoa, että sen niinku kokee siellä niin vomakkaana, se on ehkä semmonen tärkein. (H1)

Kirkon perhetyön keskiössä on Jumalan ja ihmisen välisen kohtaamisen mahdollistaminen. Samalla tunnustetaan ihmisen kaipaus Jumalan hyväksyntää, huolenpitoa ja anteeksiantoa kohtaan. (Kirkkohallitus 2009, 7–9.) Seurakunnan leireillä on mahdollista pysähtyä ja rauhoittua Jumalan eteen ja antaa tilaa myös hiljaisuudelle:

Sitten mun mielestä on kivoja semmoset, nää aamu- ja iltahartaudet, semmosia pysähtymisen hetkiä, ja sitten jotenkin muistuttaa meitä siitä että on ehkä jotain isompaakin. (H3)

Hengellisyyteen kuuluu hengellisten välineiden käyttäminen kuten Raamatun lukeminen, rukoilu tai virsien ja hengellisten laulujen laulaminen. Leirien aamu- ja iltahartaudet olivat hetkiä, joissa ihmisellä on mahdollisuus rauhoittua Jumalan eteen ja kenties kokea jotain mitä ei voida järjellä selittää. (Hakala 2002, 251.) Kaksi haastateltua kertoivat myös osallistuneensa aiemmin hiljaisuuden

retriittiin. He kertoivat syyksi halun vetäytyä pohtimaan omaa elämäntilannettaan ja keräämään voimia.

6.3 Yhteys toisiin kristittyihin

Seurakunnan kautta ihminen saa mahdollisuuden toisten kohtaamiseen (Kirkkohallitus 2009, 9). Haastateltujen mukaan seurakunnan tapahtumista sai sielunhoidollista tukea. Yksi haastateltu piti erittäin tärkeänä mahdollisuutta jakaa omia uskonasioitaan toisten ihmisten kanssa:

--- se (hengellisyys) on mulle siinä tärkeä ja mul tosiaan, mä mun kavereiden kans ehkä näitä uskon asioita en niin jaa, ja silleen tullu semmosta puolta toteutettua. (H1)

Seurakunta hengellisenä tukena voi toteutua kun ihminen löytää seurakunnasta yhteisön. Työntekijöiden tehtävänä on mahdollistaa yhteen kokoontuminen (Hakala 2002, 261) ja hengellisen elämän jakaminen. Seurakunnan kaikille avoimissa tapahtumissa myös yksinhuoltajaperheet voivat nauttia yhdessä olemisesta ja pohtia omia elämänskysymyksiään (Kirkkohallitus 2009, 24). Uskontoon liittyy tiiviisti sosiaalinen ulottuvuus (Wikström 2000, 397), ja uskonnolla saattaa siten olla ihmiselle suuri yhteisöllinen merkitys (Hanhirova & Aalto 2009, 16). Yksi haastateltu kertoi, että vaikka hän ei yleisesti tunne mitään erityistä seurakuntayhteyttä hän koki, että jollain tavalla leireille osallistuneilla yksinhuoltajilla oli muutakin yhteistä kuin perhetilanne:

Mut jotenkin mul on semmonen tunne, että meitä yhdistää joku asia, että me ollaan kaikki täällä jostain syystä. Ja yksinhuoltajien leireillä niin sehän ei ole pelkästään se yksinhuoltajuus mikä yhdistää, mut mun mielestä jonkinasteinen usko tai joku ainakin se että nähdään kirkko ja sen toiminta tärkeäksi, niin yhdistää. (H1)

Muut haastatellut eivät kuvanneet yhteyttä toisiin kristittyinä niin tärkeäksi. Yhteen kokoontuminen oli tärkeää ennemminkin vertaistuen kuin hengellisen yhteyden ylläpitämisen vuoksi. Vertaistuen saaminen ja antaminen sekä keskustelujen sielunhoidollisuus ilmenivät vastauksissa kuitenkin sidoksissa toisiinsa. Hakala (2007, 238–240) kuvaakin sielunhoitoa kaikkien kirkon jäsenten tehtäväksi. Yhteisön tulee rohkaista, tukea ja kuunnella toisiaan, jolloin seurakunnan

yhteisöllinen ulottuvuus toteutuu. Vaikka haastatellut eivät käyttäneet hengellisiä käsitteitä, toteutui kristittyjen välinen yhteys ja sielunhoidollisen sekä hengellisen tuen saaminen ja antaminen vertaisten välisissä keskusteluissa.

7 TOIMINTAA JA AINEELLISTA APUA

7.1 Virkistystä ja tekemistä arkeen

Haastatteluissa nousi esiin vahva korostus seurakunnan kautta saadulla toiminnallisella tuella. Toiminnallinen tuki ei tarkoittanut pelkästään esimerkiksi lastenhoitoapua, vaan seurakunnan järjestämät erilaiset leirit ja tapahtumat toivat vaihtelua arkeen ja loivat mukavia muistoja yhteisestä tekemisestä lapsen kanssa. Yksinhuoltajille suunnattu leiri oli odotettu viikonlopputapahtuma, ja joillekin haastatelluille perheineen muodostunut jo joka vuotiseksi perinteeksi. Vaikka perheleiri järjestetään vain kerran vuodessa, se nähtiin kuitenkin virkistävänä ja eräänlaiseksi hengähdystauoksi kevätkiireistä. Toisaalta leirin merkitys kokonaisuudessaan jaksamisen kannalta oli vain vähäinen, ja ilman sitä yksinhuoltaja olisi varmasti etsinyt muita keinoja koota voimia. Tämä tulee ilmi seuraavassa lainauksessa:

On se varmaan sellanen jonkunlainen katko siihen kevätkiireisiin ja väsymykseen kuitenkin. Mut mietin että jos me ei käytäis niillä leireillä niin kyl mä siltikin pärjäisin. (H1)

Perhetyönohjaaja oli viimeisimmän leirin jälkeen vielä muistanut osallistujia lähettämällä heille leirillä otettuja kuvia. Yksi haastateltu kertoi, että saadut kuvat nostivat mieleen mukavat muistot leiristä ja antoivat voimia arjen haasteiden keskellä. Pienellä teolla ja muistamisella saattoi siten olla suurempi merkitys kun se nähtiin tällä tavoin rohkaisevana.

Eräs haastatelluista kuvasi, että ei ollut alun perinkään lähtenyt mukaan toimintaan hakeakseen muuta kuin mielenkiintoista toimintaa ja ajankulua, eikä edes kokenut tarvitsevansa muuta. Toiminta ja tekeminen itsessään saattoi siis olla tarpeeksi vahva syy sille, miksi yksinhuoltaja lapsineen osallistui esimerkiksi leirille tai perhekahvilaan. Yhteinen kiva tekeminen riitti motiiviksi lähteä lapsen kanssa ensin seurakunnan tunnettuun toimintaan kuten muskariin. Myöhemmin olikin luontevaa katsoa mitä muuta mukavan tuntuista toimintaa seurakunta tarjosi. Toiminnan kautta vanhempi pystyi myös tarjoamaan kotihoidossa olevalle lapselle säännöllistä leikkiseuraa muista lapsista. Seurakunnan lapsiperheille

suunnatusta toiminnasta oli toisilla hyvin tietoa, varsinkin jos haastateltu oli osallistunut johonkin toimintaan jo aiemmin esimerkiksi vanhemman lapsen kanssa:

--- kun olin vanhempainvapaalla niin sitten rupesin katselemaan, mun mielestä se oli luontevaa katsella mitä seurakunnalla oli tarjota kun tiesin että on kaikenlaista. (H4)

Yksi haastatelluista kertoi, että syy ensimmäiselle yksinhuoltajien perheleirille lähtöön oli alun perin uteliaisuus. Hänellä oli kokemusta leireistä vain lapsuudesta, joten perheleirille lähteminen aikuisena oli jännittäväkin kokemus. Toinen haastateltu taas kertoi, että hän ei koe aktiivisesti hakeneensa erityistä tukea tai apua seurakunnasta, mutta kivan toiminnan ja virkistävän yhdessäolon kautta sitä on tullut epäsuorasti. Kirkon tavoitteena onkin, että seurakunta olisi sellainen lämminhenkinen yhteisö, jossa vallitsee ilo ja yhdessäolosta nautitaan (Kirkkohallitus 2009, 24).

7.2 Apua lapsen hoitoon ja omaa aikaa

Seurakunnan tapahtumissa oli usein lastenhoito järjestetty esimerkiksi äitien keskustelun ja kahvittelun ajaksi toisessa huoneessa. Toimintaan osallistuminen siis mahdollisti äideille antaa lapsi hetkeksi jonkun luotettavaksi todistetun henkilön hoitoon poistumatta kuitenkaan kauaksi lapsen läheltä. Tällaiset lyhyet hengähdys hetket mahdollistivat aikuisen vetäytymisen hetkeksi hoitovastuusta:

Se autto jaksaan, koska siellä oli lastenhoitokin sitten, siel oli se sama hoitaja ja sit saatto ite hetkeks aikaa huokasta siitä lapsenhoitovastuusta, että sai vaan jutustella aikuisten kanssa. (H3)

Järjestetty lastenhoito esimerkiksi yksinhuoltajien perhekahvilan aikaan tuki myös äitien vertaistukikeskustelua. Usein keskustelujen aiheet saattoivat olla rankkoja, eikä niitä haluttu lasten kuulevan. Tällöin lasten leikkiminen hoitajan kanssa toisessa huoneessa antoi äidille kuitenkin mahdollisuuden puhua avoimesti rankoistakin aiheista:

Joo ja se (lastenhoito) on ollut hyvä kun on monesti ollut semmoisia aiheita (keskusteluissa) että ei ole ollu pienille korville tarkoitettukaan. (H4)

Yksinhuoltajien perheleirillä oli myös saatavilla apua lastenhoitoon, ja näin väsynyt äiti saattoi viettää lyhyen hetken vaikkapa saunoen yksin. Mahdollisuus vetäytyä hetkeksi omaan rauhaan ja antaa vastuu lastenhoidosta jollekulle muulle, saattoi antaa tarvittavia voimia jaksaa:

Ja silloin oli aika rankat ajat, silloin mä koin että se oli helpottavaa kun sitten joku otti (lapsen) pariin tunniksi ja mä pääsin ihan saunomaan, mä muistan kuinka mä oikein saunoin ihan sieluni kyllyydestä ja yritin nollata pääni. (H5)

Tuki seurakunnalta on erilaista kuin sukulaisilta ja ystäviltä saatu. Sukulaiset auttavat konkreettisesti esimerkiksi lastenhoidossa, kun taas seurakunnassa on tarjolla eniten juuri vertaisten tukea. Yksinhuoltajilla on toisinaan vähemmän sosiaalista tukiverkostoa, jolta he voisivat pyytää esimerkiksi apua lastenhoitoon. Haastattelemani yksinhuoltajat kuvasivat, että vaikka he yleisesti ottaen tiesivät myös seurakunnan vapaaehtoisten tarjoamasta lastenhoitoavusta, he käyttivät sitä vain harvoin. Kynnys avun pyytämiseksi tuntui korkealta, eikä omaa tilannetta pidetty tarpeeksi huonona avun hakemiselle. Lapsen hoitoavuksi pyydettiin mieluummin lähisukulaista. Yleinen kokemus oli, että lastenhoitoapu oli pääsääntöisesti järjestynyt muulla tavoin. Haastatteluissa kävi kuitenkin ilmi, että jo pelkkä tieto mahdollisista lapsen hoitoon liittyvistä palveluista oli rauhoittava:

Mutta se että tietää että jos tarvitsee apua, on monenlaista tarjolla. Että hyvä niille, jotka enemmän tarvitsee niin jo se tunne on. (H4)

Niin sitä (lastenhoitoapu) mä oon joskus miettinyt, mut jotenkin mä oon kokenut että mä en ole niin huonossa asemassa että mä voisin pyytää apua. (H1)

Eräs haastateltu kertoi, että olisi tarvinnut lapselle saattajaa päiväkodin ja esi-koulun välille ja kysynyt apua seurakunnalta. Tällöin seurakunnasta ei ollut kuitenkaan pystytty tarjoamaan ensin mainostettua vapaaehtoisten apua, ja haastateltu oli pettynyt saamaansa vastaukseen.

7.3 Taloudellinen ja tiedollinen apu

Haastatellut kuvasivat seurakuntaa myös tiedollisen ja aineellisen tuen antajana. Vaikka seurakunnan diakoniatyötä käsitellään usein taloudellisen avustamisen lähtökohdista, ei taloudellinen apu ollut suuressa roolissa tämän tutkimuksen aineistossa. Taloudellinen apu myös määriteltiin selkeästi erilliseksi yksinhuoltajille suunnatusta toiminnasta. Yksinhuoltajat nähdään usein riskiryhmänä taloudellisten vaikeuksien suhteen, mutta haastatelluista äideistä vain yksi kertoi kerran hakeneensa ja saaneensa taloudellista tukea seurakunnasta. Pappina työskennellyt ystävä oli vinkannut hänelle mahdollisuudesta saada rahallista apua. Äiti kertoi olevansa kiitollinen saamastaan avusta vaikeassa elämäntilanteessa ja haluavansa vielä tulevaisuudessa maksaa saamansa summan takaisin seurakunnalle.

Äideillä oli kohtalaisesti tietoa mahdollisuuksista saada taloudellista apua seurakunnasta, mutta sen hakemiselle oli suuri kynnyks. Tämä tulee esiin seuraavassa lainauksessa:

Noh, en ole koskaan pyytänyt (taloudellista apua), et jonkun aikaa oon ollu siinä tilanteessa että oisin voinu, mut en ihan kuitenkaan. Sanotaan että semmonen lyhyt ajanjakso oli jollon se oli viittä vaille ettäkö olisin, mutta ei ihan kuitenkaan. (H4)

Taloudellinen auttaminen määritellään osaksi kirkon diakoniatyön perustehtävää (Meidän kirkko - välittävä yhteisö 2010), mutta kirkon perhetyön asiakirjassa *Minäkö perhetyöntekijä?* ei tällaista näkökulmaa tuoda esille (ks. Kirkkohallitus 2009). Pelkonen (1994, 40) kuitenkin muistuttaa, että aineelliset resurssit ovat osa ulkoisia voimavaroja, joilla taas on suuri merkitys esimerkiksi hallinnan tunteeseen ja siten myös vaikeista tilanteista selviytymiseen. Myös aineellisen avun antaminen on sosiaalista tukemista, jonka avulla ihminen voi pärjätä haastavissa ja rasittavissa elämäntilanteissa (Kumpusalo 1991, 14). Diakoniatyöllä on usein mahdollisuus avustaa perhettä silloin kun tukea eniten tarvitaan. Toiminta voidaan siis kohdistaa hetkeen, jolloin tuen tarve on suurimmillaan ja ihmisen oman voimavarat vähissä (Kumpusalo 1991, 17).

Kovin suurta merkitystä seurakunnalla tiedollisena tukijana ei ollut. Yksi äiti kertoi, että perhekahvilassa saattoi toisinaan olla esillä listoja yhdistyksistä ja muista toimijoista, joilta saattoi pyytää vaikkapa lastenhoitoapua. Toisinaan perhekahvilassa oli ollut alustajana jokin ulkopuolinen henkilö, ja tuolloin keskusteluissa oli käsitelty syvemmin esimerkiksi vanhemmuuteen liittyviä teemoja. Seurakunnan perhetyön eräs osa alue on kuitenkin erilaisten tietoiskujen, keskustelutilaisuuksien ja luentosarjojen järjestäminen perheille (Kirkkohallitus 2009, 21). Näissä tilaisuuksissa sekä yhteistyötapaamisissa esimerkiksi koulujen kanssa myös vanhemmat ovat voineet saada vaikkapa kasvatukseen, perhetyöhön ja perheen tukemiseen liittyvää tietoa.

Perhekahvilan työntekijät esittelivät säännöllisesti seurakunnan toimintaa ja kertoivat tapahtumista seurakunnan alueella. Näin tieto yleensä levisi, eli osallistamalla yhteen seurakunnan tapahtumaan sai tietoa seurakunnan tai esimerkiksi yhdistysten toiminnasta. Toisaalta taas yksi haastateltu kertoi, että esimerkiksi heidän käydessään perhekerhossa siellä ei oltu erityisesti kerrottu yksinhuoltajille suunnatusta toiminnasta. Tiedon kulku perheille tarjolla olevista palveluista oli siis osittain sattumanvaraista ja riippui työntekijästä. Yksi äiti kertoi, että hän oli yksinhuoltajien perheleirillä puhuttuaan vaikeasta erotilanteestaan saanut tiedon eroryhmästä, johon sitten osallistuikin. Ryhmään osallistuminen osoittautui hänelle merkittäväksi, sillä sen kautta hän pystyi käsittelemään vaikean eronsa aiheuttamia pettymyksen tunteita. Vaikka kirkon perhetyössä korostetaan perheiden tukemista haasteellisissa, muuttuvissa ja vaikeissa olosuhteissa (Kirkkohallitus 2009, 20), oli erilaisista palveluista tiedottaminen käytännössä siis yksittäisten työntekijöiden aktiivisuuden varassa.

8 POHDINTA

8.1 Johtopäätökset

Tutkimusta tehdessäni halusin selvittää miksi yksinhuoltajat ovat osallistuneet seurakunnan järjestämään yksinhuoltajille suunnattuun toimintaan ja minkälaista tukea he ovat seurakunnasta saaneet. Tutkimuskohteena oleva seurakunta järjestää yksinhuoltajille perhekahvilatoimintaa sekä perheleirin kerran vuodessa. Halusin selvittää sitä, miten järjestetty toiminta vastaa yksinhuoltajien tarpeita ja miten he ovat kokeneet seurakunnasta saamansa tuen.

Seurakunnan toiminta oli monelle yksinhuoltajalle tärkeä ulkoinen voimavara. Tutkimuksessa tuli ilmi, että vertaistuen saaminen on ehdottomasti tärkein syy yksinhuoltajatoimintaan osallistumiselle. Kaikki haastatellut korostivat vertaistuen merkitystä motivoivana tekijänä osallistua toimintaan, ja kertoivat sen myös toteutuneen toivotusti. Tapaamiset toisten samassa elämäntilanteessa olevien kanssa auttoivat jaksamaan raskaassa elämänvaiheessa, asettivat oman tilanteen uudenlaiseen perspektiiviin, auttoivat luomaan verkostoja sekä toivat rytmää ja voimaa arkeen. Yksinhuoltaja saattoi saada emotionaalista tukea myös keskusteluissa työntekijän kanssa. Seurakunnan työntekijä miellettiin tasaveroiseksi keskustelukumppaniksi, joka välitti ja kunnioitti jokaista. Pääsääntöisesti seurakunnan työntekijän ammattimaisuutta arvostettiin ja siihen luotettiin, vaikka työntekijän ajattelematon lausahdus saatettiin myös kokea loukkaavana.

Seurakunnan kautta sai myös hengellistä tukea, vaikka sen merkitys verrattuna vertaistukeen olikin pienempi. Perinteisten arvojen ylläpitäminen ja välittäminen omille lapsille nähtiin tärkeänä. Vaikka useat haastatelluista kertoivat, että eivät ole mitään ahkeria kirkossa kävijöitä, oli kristillisyydellä ja hengellisyydellä merkitystä. Erityisesti arvostettiin mahdollisuutta pysähtyä ja hiljentyä, saada kokemuksia Jumalan läsnäolosta ja huolenpidosta sekä pitää yllä yhteyttä toisiin kristittyihin. Toiminta antoi siten tilaa ilmaista omaa uskonnollisuutta niin rituaalisella, kokemuksellisella kuin välilliselläkin tasolla (Hanhirova & Aalto 2009, 16). Tämän lisäksi yksinhuoltajat korostivat toimintaan osallistumisen motivaationa

tekemistä sinänsä. Erilaiset leirit, retket ja tapahtumat toivat vaihtelua arkeen ja antoivat mahdollisuuden viettää aikaa mukavasti yhdessä lapsen kanssa. Seurakunnan tapahtumiin osallistumista tuki lisäksi paikalle yleensä järjestetty lastenhoito, jolloin vanhempi pystyi viettämään rauhallisen hetken itsekseen tai keskustellen muiden aikuisten kanssa. Hoitovastuun luovuttaminen oli tärkeää myös oman jaksamisen kannalta jos elämäntilanne oli rankka. Vaikka haastateltavat eivät juurikaan pyytäneet konkreettista tukea seurakunnalta, oli jo tieto tarjolla olevista mahdollisuuksista helpottava. Halusin selvittää tutkimuksessani myös mahdollista taloudellista ja tiedollista tukea, jota äidit ovat saaneet seurakunnasta. Näiden tuen muotojen rooli oli kuitenkin vähäinen.

Yksinhuoltajille suunnattu perhetyön toiminta ja diakoninen työ nähtiin tämän tutkimuksen aineistossa hyvin erillään toisistaan. Seurakunnan perhetyöntekijät eivät myönnä taloudellisia avustuksia, eivätkä diakoniatyöntekijät toisaalta juurikaan osallistu konkreettisesti yksinhuoltajille suunnattuun toimintaan. Haastateltavat eivät nähneet perhetyöhön osallistumista tietynlaisen palvelun piirissä olemisena vaan enemmänkin epävirallisena toimintana. Kynnys perhetyöhön ja yksinhuoltajille suunnattuun toimintaan osallistumiselle oli selvästi matalampi kuin taloudellisen tai lastenhoitoavun pyytäminen. Yksinhuoltajien perhetyöhön osallistuneet eivät välttämättä edes kokeneet olevansa ollenkaan minkäänlaisen erityisen tuen tarpeessa, vaan toiminnan kautta saatiin mukavaa tekemistä tai muuta lisäarvoa arkeen.

Tämän tutkimuksen tulokset kuvaavat miten kirkon perhetyö pystyy vastaamaan erityisryhmän tarpeisiin omassa toiminnassaan. Kirkon perhetyön tehtäväksi määritellyt tavoitteet avun antamisesta sitä tarvitseville sekä toivon välittäminen (Kirkkohallitus 2009, 11) toteutuvat yksinhuoltajille järjestetyn toiminnan kautta. Kohtaamisissa voidaan kokea yhteenkuuluvuutta, iloa, vahvistua uskossa tulevaan ja verkostoitua. Toiminta pitää kuitenkin suunnitella seurakunnan ja kohderyhmän mukaan (Kirkkohallitus 2009, 11). Korostaessaan vertaistuen osuutta perhekahvilatoiminnassa sekä perheleireillä seurakunnan toiminta vastaa hyvin yksinhuoltajien tarpeisiin. Vertaistuen lisäksi osalla yksinhuoltajista on myös vahvoja hengellisiä motiiveja toimintaan osallistumiselle. Hengelliselle pohdinnalle ja hiljentymiselle seurakunnan järjestämä toiminta on luonteva paikka.

Vaikka perhetyön toimintaan tullaan mukaan lähinnä vertaistuen tai mukavan tekemisen vuoksi, saattaa osallistujalla olla myös epävakaa elämäntilanne tai ajankohtainen kriisi. Tällöin punnitaan työntekijän kykyä havaita avun ja tuen tarve sekä ohjata ihminen hänelle kuuluvien palveluiden piiriin. Tässä tutkimuksessa tämä näkyi esimerkiksi erään äidin saadessa tiedon seurakunnan eroryhmästä. Työntekijä tunnisti äidin tarpeen ja osasi ohjata asiakasta eteenpäin.

Kolmannen sektorin toimijat eli myös seurakunta luokitellaan usein sosiaalisen tuen kolmannelle eli kauimmaiselle sektorille. Tässä tutkimuksessa tuli kuitenkin ilmi, että perhetyö ja erityisesti pitkään käynnissä ollut vertaisryhmätoiminta saattaa tuoda myös seurakunnan työntekijän lähemmäksi. Työntekijää ei nähty niinkään asiantuntijana tai viranomaisena, vaan läheisenä kanssakulkijana, joka kuunteli ja hyväksyi. Samaan aikaan hänen ammattimaiseen työskentelyotteeseensa kuitenkin luotettiin. Työntekijä myös edusti aina itsensä lisäksi kirkkoa, eli hänen puhettaan saatettiin osittain pitää myös kirkon kantana. Vaikka työntekijä nähtiin omana itsenään ja yksilönä, saattoivat esimerkiksi hänen tietyt lausahduksensa loukata koska sen tunnettiin edustavan koko kirkon käsityksiä. Tämä tuli esille yhden äidin kertomuksessa, jonka mukaan seurakunnan työntekijä yhdisti yksinhuoltajuuden automaattisesti parisuhteen päättymiseen ja siten jonkinlaiseen epäonnistumiseen. Todellisuudessa yksinhuoltajaksi voi päätyä nykypäivänä myös esimerkiksi hankkimalla lapsen yksin. Työntekijän stereotyyppinen käsitys yksinhuoltajasta koettiin tällöin loukkaavana ja sen koettiin kuvastavan kirkon käsitystä perheestä.

Seurakunnan yksinhuoltajille suunnattu toiminta antoi mahdollisuuden saada sosiaalista vertaisten tukea samassa tilanteessa olevilta ihmisiltä. Kokoontumisten kautta mahdollistui myös verkostojen luominen ja yhteisöllisyys. Samaan aikaa seurakunta toimijana antoi tilaa jokaisen omalle hengelliselle pohdinnalle, hiljentymiselle ja kristillisten perinteiden ylläpitämiselle. Toimintaan osallistuville seurakunta oli tuttu ja luonteva paikka. Haasteena on, miten seurakunnan toiminta voisi tulla tutummaksi myös niille yksinhuoltajille, joilla ei ennestään ole siteitä omaan tai seurakuntaan ja kirkkoon ylipäätään.

8.2 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Eettiset kysymykset ovat osa tutkimuksen teon arkipäivää. Haastavinta onkin tunnistaa tutkimuksen eettistä pohdintaa ja valintoja vaativat kysymykset, sekä perustella omat päätöksensä. Tutkimuksen teon kannalta tärkeitä yleisiä periaatteita ovat tieteellinen rehellisyys, huolellisuus ja avoimuus, muiden tutkijoiden tunnustaminen sekä eettisesti kestävätkä keinot hankkia tietoa. Tutkijan on tuotava ilmi kaikki tutkimuksen tuloksiin vaikuttavat seikat. (Clarkeburn & Mustajoki 2007, 26, 44, 101.) Tämän opinnäytetyön suurimmat eettiset pohdinnat liittyvät ennen kaikkea tutkittavien anonymiteetin suojaamisen ongelmaan suhteessa tutkimuksen julkisuuteen.

Eettisesti hyvin toteutettu tutkimus kunnioittaa tutkittavien itsemääräämisoikeutta, ei vahingoita heitä henkisesti tai fyysisesti, ja suojelee tutkittavien henkilöiden yksityisyyttä. Tutkittavilla henkilöillä on oikeus koska tahansa kieltäytyä tutkimukseen osallistumisesta, oikeus tietää mihin tarkoitukseen tietoa kerätään sekä miten sitä säilytetään. (Kuula 2011, 61, 87–88.) Olen kertonut tutkimukseen osallistuneille kirjeitse tutkimuksestani jo ennen aineiston keruuta sekä kerrannut asiat vielä jokaiselle haastateltavalle ennen haastattelun aloitusta. Olen myös kertonut mihin tarkoitukseen haastattelut tehdään sekä miten pyrin suojaamaan haastateltavien yksityisyyden. Olen tuonut ilmi jokaisen haastateltavan oikeuden olla vastaamatta johonkin kysymykseen, jos hän niin kokee.

Tutkimuksen luotettavuutta pohtiessa on otettava huomioon, että haastattelut kuvaavat aina vain tietynlaisen joukon käsityksiä. Haastatelluiksi suostuu ja valikoituu usein henkilöitä, jotka ovat sanallisesti varmoja ja heidän elämäntilanteensa on tasapainoinen. Jos tämä tutkimus olisi päätetty toteuttaa esimerkiksi postitse lähetettäviä kyselylomakkeita käyttäen, olisi kohderyhmäksi valikoitunut todennäköisesti erilaisia henkilöitä kuin haastatteluun. Tutkimukseen osallistuneet ovat suostuneet tutkimukseen antamalla minulle yhteystietonsa. Yksi osallistujista epäröi vielä sopiessamme haastatteluaikaa, sillä hän koki, ettei osaa kertoa minulle haastattelun teemoista mitään tärkeää. Kerroin, että hän voi vapaasti päättää haluaako osallistua, mutta tutkimuksen kannalta on vain hyvä jos tutkittavien elämäntarinoissa ja kokemuksissa on myös erilaisuutta.

Tutkimusta tehdessä olen tuonut selkeästi ilmi, että esimerkiksi seurakunnan perhetyössä työskentelevät eivät saa tietoonsa yksinhuoltajien haastatteluja, vaan kaikki materiaali jää vain minun haltuuni. Haastatteluiden päätteeksi kysyin haluaako osallistuja saada tiedon sähköpostitse kun tutkimus on julkaistu. Kerroin, että opinnäytetyö julkaistaan myös sähköisessä muodossa, joten siihen pääsee vapaasti tutustumaan.

Haastattelututkimuksessa aineiston kerääminen tapahtuu yleensä kasvokkain, jolloin haastattelijalla välttämättä vaikuttaa haastateltavaan. Tutkimuksen eettisyyttä pohdittaessa on huomioitava miten paljon tutkimuksen teemasta voi etukäteen kertoa haastateltaville, ja miten hyvin heidän anonymiteettinsa voidaan tutkimuksessa toteuttaa. (Hirsjärvi & Hurme 2011, 20.) Tuomi ja Sarajärvi (2003, 21) pitävät empiirisen tutkimuksen tärkeänä piirteenä sitä, että yksittäistä tutkimukseen osallistujaa ei voi tunnistaa. On tärkeää pohtia, mitä tietoa tutkitavilta henkilöiltä kerää ja säilyttää sekä miten opinnäytetyössään kuvaa henkilöitä tavalla, josta heitä ei voi yksilöidä (Kuula 2011, 109).

Tätä tutkimusta toteuttaessani en kerännyt haastateltavien henkilöiden tarkkoja tunnistetietoja ja hävitin heidän yhteystietonsa sekä haastatteluiden nauhoitukset tutkimuksen julkistamisen ja siitä tiedottamisen jälkeen. Olen muuttanut haastateltavien ja heidän kertomuksissaan esiintyvät nimet (esimerkiksi lasten nimet), jotta heitä ei voida tunnistaa tekstistä. En myöskään ole käyttänyt sellaisia suoria lainauksia, jotka voisivat paljastaa haastateltavan henkilöllisyyden tai muuta yksityistä tietoa hänestä. Taatakseni haastattelemini henkilöiden anonymiteetin en myöskään mainitse seurakuntaa, jossa tutkimus on tehty.

Tutkimuksen luotettavuuden kannalta on tärkeää, että haastattelurunko on laadittu huolellisesti ja sitä pyritään seuraamaan haastattelua toteutettaessa. Tällöin jokaiselta haastateltavalta kysytään samat kysymykset käyttäen samoja käsitteitä. Haastattelun kysymyksiä tulee kuitenkin muokata, jos ne osoittautuvat esimerkiksi liian monimutkaisiksi tai epäselviksi haastateltaville. (Hirsjärvi & Hurme 2011, 184.) Testasin haastattelurunkoani luetuttamalla sitä eräällä haastattelututkimusta aiemmin tehneellä opiskelijatoverilla. Hänen kommenttinsa

jälkeen muokkasin joitain kysymyksiä selkeämmäksi. Haastattelukysymyksiäni pysyivät aineiston keruun aikana lähestulkoon samanlaisina. Ensimmäisen haastattelun jälkeen muokkasin muutamaa sanamuotoa hieman selvemmiiksi. Olen tutkimuksen teon aikana lisäksi kirjoittanut tutkimuspäiväkirjaa, johon olen kirjannut erityisiä huomioita tai mietteitä esimerkiksi haastattelurungon toimitavuudesta.

Tutkimuksen luotettavuutta parantaa haastatteluiden nauhoittaminen, mikäli haastateltava tähän suostuu, sekä litterointi tekstiksi mahdollisimman pian. Yksi viiden toteuttamani haastattelun nauhoituksesta epäonnistui osittain, eli en pystynyt litteroimaan haastattelusta kuin noin puolet nauhalta kuunnellen. Tein litteroinnin kuitenkin heti haastattelua seuraavana päivänä, joten pystyin palauttamaan mieleen käymämme keskustelut sekä käyttämään haastattelun aikana tekemiäni muistiinpanoja tukena.

Analysoitaessa haastatteluaineistoa on toimittava järjestelmällisesti, pidettävä mielessä tutkimuskysymykset ja pohdittava, onko tutkimuksen käsitteitä käytetty oikein. On myös tuotava selkeästi esille, miten aineiston hankinta ja analysointi on suoritettu ja perusteltava tutkimuksen tulokset hyvin. Vaikka haastatteluna kerätty aineisto on aina tutkijan ja tutkittavan yhteistoiminnan tulosta, on analysoitava miten hyvin tutkimuksen tulokset pystyvät kuvaamaan juuri haastateltavien ajatusmaailmaa ja käsityksiä. (Hirsjärvi & Hurme 2011, 187–189.) Tämän tutkimuksen tuloksia on peilattu myös muuhun aikaisempaan tutkimukseen ja teorioihin yksinhuoltajuudesta ja tukemisesta.

8.3 Jatkotutkimusaiheita

Tämä tutkimus linkittyy osaksi laajaa seurakunnan perhetyöstä tehtyjen tutkimusten kokonaisuutta. Usein perhetyön toimintaan osallistuvat vanhemmat ovat naisia, ja jatkotutkimuksen aiheena voisikin pohtia sitä miksi ja miten isät saataisiin myös laajemmin osallistumaan seurakuntien perheille suunnattuun toimintaan. Olisi hyvä kartoittaa millaista toimintaa ja tekemistä isät arvostavat, eli onko heillä samanlaista tarvetta vertaisten tuelle kuin tutkimusten mukaan mo-

nilla äideillä on. Näiden tutkimusten tulosten pohjalta seurakunnan perhetyötä voitaisiin kehittää yhä enemmän koko perheen tarpeita vastaavaksi.

Tässä tutkimuksessa on haastateltu äitejä ja kysytty heidän kokemuksistaan. Jotta evankelis-luterilaisen kirkon lapsilähtöisyys perhetyön ihanteena ja lähtökohtana voisi toteutua, tulisi myös lasten mielipiteitä ja ajatuksia kuulla. Lasten kuuleminen ja osallisuuden kasvattaminen tukisivat samalla koko perheen hyvinvointia.

Yksi seurakunnan perhetyöhön liittyvä tutkimaton kenttä on perhetyön verkostoituminen ja yhteistyö muiden toimijoiden kanssa. Seurakunnan perhetyön osalta tutkittavaa on vielä myös esimerkiksi siinä, millä tavoin perhe- ja diakoniatyöntekijät tekevät vaikuttamistyötä perheiden aseman parantamiseksi yhteiskunnassa. Seurakunnan työntekijöillä on paljon tietämystä ja kokemusta perheiden auttamisesta ja tukemisesta, mutta olisi mielenkiintoista ja hyödyllistä selvittää miten työntekijät käyttävät saamaansa tietoa yhteiskunnalliseen ilma-
piiriin ja keskusteluun vaikuttamisessa.

8.4 Ammatillinen kasvu

Olen suorittanut aiemmin yhden korkeakoulututkintoon johtavan koulutuksen ja tehnyt sen yhteydessä laadullisen tutkimuksen. Tutkimusprosessin eteneminen sekä sen haasteet ovat siten olleet minulle joltain osin tuttuja ennen opinnäytetyön aloittamista. Tutkimuksen tekeminen haastoi minut tieteelliseen ajatteluun ja perustelemaan tekemäni ratkaisut kestäväällä tavalla. Perehdyin tutkimusta tehdessäni laaja-alaisesti suomalaiseen perhekäsitykseen ja sen muuttumiseen, tutkimuksiin yksinhuoltajuudesta sekä erilaisista tukemisen muodoista. Selvitin myös seurakunnan perhe- ja diakoniatyön käsitteitä sekä niiden välisiä suhteita.

Tätä tutkimusta tehdessäni olen oppinut hahmottamaan paremmin seurakunnan diakonia- ja perhetyön kenttää. Olen havainnut perhetyön laaja-alaiseksi ja haastavaksi työalaksi. Koen saaneeni tämän tutkimusprosessin kautta lisää

valmiuksia toimia seurakunnan diakonia- ja/tai perhetyöntekijänä. Koska perhetyön haasteet ja kysymykset ovat samanlaisia kaikkialla, valmistaa aiheeseen perehtyminen minua mahdolliseen työhön myös julkisen sektorin tai järjestöjen toteuttaman perhetyön parissa. Jokainen ihminen kantaa mukanaan omaa perhettään omista elämänvaiheistaan. Vaikka tuleva työni sosiaalialalla ei siis olisikaan juuri perhetyössä, tulen varmasti tarvitsemaan hankkimaani tietoa ja osaamista.

Sosionomin (AMK) kompetenssiin kuuluu huono-osaisuuden ehkäiseminen yhteiskunnan, yhteisön ja yksilön näkökulmasta, sekä asiakkaan tarpeiden ymmärtäminen ja voimavarojen käyttöön ottamisen tukeminen (Innokylä 2015). Seurakunnan perhetyöhön tutustumisen ja tämän opinnäytetyöprosessin kautta olen saanut lisää valmiuksia toimia sosionomin ydinosamiskuvauksen määrittelemällä työtavalla. Samalla olen havainnut sen miten tärkeää ihmisen yksilöllinen kohtaaminen ennakkoluulottomasti on. Opinnäytetyöprosessi opetti minua kiinnittämään yhä enemmän huomiota työskentelyn suunnitelmallisuuteen. Sosiaali- ja kirkon alan työssä on mielestäni erityisen tärkeää pystyä perustelemaan tehdyt valinnat ammatillisesti ja eettisesti.

LÄHTEET

- Alasuutari, Pertti 2007. Laadullinen tutkimus. 3. uud. painos. Tampere: Vastapaino.
- Clarkeburn, Henriikka & Mustajoki, Arto 2007. Tutkijan arkipäivän etiikka. Tampere: Vastapaino.
- Denzin, Norman K. & Lincoln, Yvonna S., 2000. Introduction. The discipline and practice of qualitative research. Teoksessa Norman K. Denzin & Yvonna S. Lincoln (eds.) Handbook of qualitative research. Thousand Oaks, California: Sage Publications, 1–28.
- Elenius, Antti 2007. Avaran diakonian puolustus. Teoksessa Kari Latvus ja Antti Elenius (toim.) Auttamisen teologia. Helsinki: Kirjapaja, 158–176.
- Forssén, Katja; Haataja, Anita & Hakovirta, Mia (toim.) Yksinhuoltajuus Suomessa. Väestöntutkimuslaitoksen tutkimuksia D50/2009. Helsinki: Väestöliitto.
- Forssén, Katja; Haataja, Anita & Hakovirta Mia, 2009. Yksinhuoltajien asema suomalaisessa hyvinvointivaltiossa. Teoksessa Katja Forssén, Anita Haataja & Mia Hakovirta (toim.) Yksinhuoltajuus Suomessa. Väestöntutkimuslaitoksen tutkimuksia D50/2009. Helsinki: Väestöliitto, 9–18.
- Haataja, Anita 2009. Kuka on yksinhuoltaja? Yksinhuoltajien määrä ja profiili eri aineistojen valossa. Teoksessa Katja Forssén, Anita Haataja & Mia Hakovirta (toim.) Yksinhuoltajuus Suomessa. Väestöntutkimuslaitoksen tutkimuksia D50/2009. Helsinki: Väestöliitto, 46–62.
- Hakala, Pirjo 2007. Sielunhoidon suuntauksset ja diakonia. Teoksessa Kari Latvus ja Antti Elenius (toim.) Auttamisen teologia. Helsinki: Kirjapaja, 231–255.
- Hakala, Pirjo 2002. Ihmisen kokonaisvaltainen auttaminen. Teoksessa Riitta Helosvuori, Esko Koskenvesa, Pauli Niemelä & Juhani Veikkola (toim.) Diakonian käsikirja. Helsinki: Kirjapaja, 233–266.
- Hanhiova, Marjaana & Aalto, Kirsti 2009. Ihmisen hengelliset tarpeet. Teoksessa Kirsti Aalto & Raili Gothóni (toim.) Ihmisen lähellä. Hengellisyys hoitotyössä. Helsinki: Kirjapaja, 11–24.

- Heino, Tarja, Berg, Kristiina & Hurtig, Johanna 2000. Perhetyön ilo ja hämmennys. Lastensuojelun perhetyömuotojen esittelyä ja jäsennyksiä. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus 14. Helsinki: Stakes.
- Heino, Harri 1985. Kirkko tulevaisuuden yhteiskunnassa. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino oy.
- Hiilamo, Heikki 2009. Mitä voisimme oppia Ruotsista? Yksinhuoltajien asema Suomen perhepolitiikassa pohjoismaisessa vertailussa. Teoksessa Katja Forssén, Anita Haataja & Mia Hakovirta (toim.) Yksinhuoltajuus Suomessa. Väestötutkimuslaitoksen tutkimuksia D50/2009. Helsinki: Väestöliitto, 63–76.
- Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 2011. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.
- Hirsjärvi, Sirkka; Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2008. Tutki ja kirjoita. 13.–14. osin uud. painos, Helsinki: Tammi.
- Huuskonen, Päivi 2014. Vertaistuki. THL. Viitattu 23.2.2015.
<http://www.thl.fi/fi/web/vammaispalvelujen-kasikirja/itsenaisen-elaman-tuki/vertaistuki>
- Innokylä 2015. Sosionomi (AMK) -tutkinto. Viitattu 20.3.2015.
<https://www.innokyla.fi/sosionomi-amk-tutkinto>
- Jallinoja, Riitta 2000. Perheen aika. Helsinki: Otava.
- Julkunen, Raija 2006. Perhe, työ, hoiva ja valtio - oma ja yhteinen, yksityinen ja julkinen hoivavastuu. Teoksessa Liisa Hokkanen & Maritta Sauvola (toim.) Puhumattomat paikat. Puheenvuoroja perheestä. Oulu: Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus, 15–45.
- Jääskeläinen, Ilkka 2006. Osallisuus hyvän elämän mahdollistajana. Lapset, nuoret ja perheet seurakuntien tekemässä työssä. Teoksessa Jari Helminen (toim.). Elämä koettelee, tuki kannattelee. Sosiaali- ja terveystieteiden työt monimuotoisissa perhesuhteissa. Jyväskylä: PS-Kustannus, 91–116.
- Jääskeläinen, Ilkka 2002. Diakoniatoiminnan muodot. Teoksessa Riitta Helosvuori, Esko Koskenvesa, Pauli Niemelä & Juhani Veikkola (toim.) Diakonian käsikirja. Helsinki: Kirjapaja, 192–232.

- Kananen, Jorma 2014. Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä. Miten kirjoitan kvalitatiivisen opinnäytetyön vaihe vaiheelta. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.
- Kettunen, Paavo 2003. Hengellinen kokemus ja ihmisen kokonaisvaltaisuus. Teoksessa Seppo Häyrynen, Heikki Kotila & Osmo Vatanen (toim.) Spiritualiteetin käsikirja. Helsinki: Kirjapaja, 361–379.
- Kirkkohallitus 2009. Minäkö perhetyön tekijä? - suuntaviivoja perhelähtöisen työtteen vahvistamiseen seurakunnassa. Suomen ev. lut. kirkon kirkkohallituksen julkaisuja 2009:10, Helsinki.
- Kirkkohallitus i.a. Perheneuvonta 70 vuotta! Viitattu 20.2.2015.
<http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/sp?open&cid=Content3574EC>
- Kirkon varhaiskasvatuksen kehittämisryhmä 2008. Lapsi on osallinen. Kirkon varhaiskasvatuksen kehittämissuunnitelma. Kirkon kasvatusta ja nuorisotyö. Kirkkohallitus.
- Klefström, Marja 2005. Kanssakulkijana perheen arjessa. Diakonia-lehti 3/2005.
- Kumpusalo, Esko 1991. Sosiaalinen tuki, huolenpito ja terveys. Sosiaali- ja terveyshallituksen raportteja 8/1991. Helsinki.
- Krok, Suvi 2009. Hyviä äitejä ja arjen pärjääjiä. Yksinhuoltaja marginaalissa. Tampereen yliopisto. Sosiaalityön tutkimuksen laitos. Sosiaalityön väitöskirja.
- Kröger, Teppo 2006. Lastenhoito yksinhuoltajaperheissä - palvelujen käyttöä, perheen sisäistä tukea ja hoivaköyhyyttä. Teoksessa Liisa Hokkanen & Maritta Sauvola (toim.) Puhumattomat paikat. Puheenvuoroja perheestä. Oulu: Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus, 78–100.
- Kuronen, Marjo 2003. Eronnut perhe? Teoksessa Hannele Forsberg & Ritva Nätkin (toim.) Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä. Helsinki: Gaudeamus, 103–120.
- Kuula, Arja 2011. Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. 2. uud. painos. Tampere: Vastapaino.
- Lindqvist, Martti 1998. Kristillinen ihmiskäsitys. Teoksessa Kirsti Aalto, Martti Esko & Matti-Pekka Virtaniemi (toim.) Sielunhoidon käsikirja. Helsinki: Kirjapaja, 29–43.

- Meidän kirkko - välittävä yhteisö 2010. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon diakonian ja yhteiskuntatyön linjaus 2015. Hyväksytty Kirkkohallituksen täysistunnossa 20.4.2010. Viitattu 19.3.2015. Luettavissa osoitteessa:
<http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/sp3?open&cid=Content401510>
- Niemelä, Pauli 2002. Diakonia ja ihmiskäsitys. Teoksessa Riitta Helosvuori, Esko Koskenvesa, Pauli Niemelä & Juhani Veikkola (toim.) Diakonian käsikirja. Helsinki: Kirjapaja, 87–103.
- Nätkin, Ritva 2003. Moninaiset perhemuodot ja lapsen hyvä. Teoksessa Hannele Forsberg & Ritva Nätkin (toim.) Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä. Helsinki: Gaudeamus, 16–38.
- Pelkonen, Marjaana 1994. Lapsiperheiden voimavarat ja niiden tukeminen hoitotyön keinoin. Kuopion yliopiston julkaisuja E. Yhteiskuntatieteet 18. Hoitotieteen laitos. Akateeminen väitöskirja.
- Rantalaiho, Minna 2009. Suomalainen yksinhuoltajuus ja yhteiskuntamuutos: aviottomasta äitiydestä jaettuun vanhemmuuteen. Teoksessa Katja Forssén, Anita Haataja & Mia Hakovirta (toim.) Yksinhuoltajuus Suomessa. Väestöntutkimuslaitoksen tutkimuksia D50/2009. Helsinki: Väestöliitto, 19–45.
- Rantalaiho, Ulla-Maija 2006. Kun ei tule kuulluksi - lapsiperheiden vanhempien kokemuksia arjesta ja avun tarpeista. Teoksessa Liisa Hokkanen & Maritta Sauvola (toim.) Puhumattomat paikat. Puheenvuoroja perheestä. Oulu: Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus, 46–77.
- Rundgren, Marjo 2008. Perhediakonia vaikeissa olosuhteissa elävien perheiden tukena. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Järvenpään toimipaikka. Sosiaalialan koulutusohjelma. Ylempi AMK. Opinnäytetyö.
- Rättyä, Lea 2012. Diakoniatyö yksilöiden ja perheiden parissa. Teoksessa Raili Gothóni, Riitta Helosvuori, Kalle Kuusimäki & Karolina Puuska (toim.) Kantakaa toistenne kuormia. Diakoniatyön perusteet ja käytäntö. Helsinki: Kirjapaja, 80–110.
- Sauli, Hannele; Salmi, Minna & Lammi-Taskula, Johanna 2011. Kriisistä kriisiin: lapsiperheiden toimeentulo 1995–2009. Yhteiskuntapolitiikka 76 (5), 535–543.

- Syrjälä, Leena; Ahonen, Sirkka; Syrjäläinen, Eija & Saari, Seppo 1995. Laadullisen tutkimuksen työtapoja. Helsinki: Kirjayhtymä Oy.
- THL 2005–2013a. Yksinhuoltajaperheet, % lapsiperheistä, Koko Suomi. Tilasto- ja indikaattoripankki SOTKANet 2005–2013. Viitattu 16.2.2015.
<http://uusi.sotkanet.fi/varitaulukko/aL1/114/3/3C/0/74/>
- THL 2005–2013b. Yksinhuoltajaperheet, % lapsiperheistä, Uusimaa. Tilasto- ja indikaattoripankki SOTKANet 2005–2013. Viitattu 16.2.2015.
<http://uusi.sotkanet.fi/taulukko/Mu3/114/3/3A/0/74/>
- THL 2012. Lapsen elatus ja huolto. Tilastoraportti 16/2013. Terveysten ja hyvinvoinninlaitos THL.
- Tiittanen, Hannele 2001. Yksinhuoltajaäidin elämä umpikujassa? Alustava malli yksinhuoltajaäidin tukemisesta. Kuopion yliopisto. Hoitotyön laitos. Lisensiaatintutkimus.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2003. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.
- Uusimäki, Mervi 2005. Perhetyötäkö kaikki? Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus. Luettavissa osoitteessa:
http://www.sosiaalikallega.fi/poske/julkaisut/julkaisusarja/Julkaisu_20.pdf
- Veikkola, Juhani 2002. Diakonian perustehtävä, visiot ja tavoitteet. Teoksessa Riitta Helosvuori, Esko Koskenvesa, Pauli Niemelä & Juhani Veikkola (toim.) Diakonian käsikirja. Helsinki: Kirjapaja, 107–143.
- Wikström, Owe 2000. Salattu ihminen. Elämän syvät kysymykset ja parantava keskustelu. Helsinki: Kirjapaja.

LIITE 1. LEIRILÄISILLE LÄHETETTY ESITTELYKIRJE

Hei!

Olen sosionomi-diakoniopiskelija Helsingin Diakonia-ammattikorkeakoulusta ja teen opinnäytetyötäni yksinhuoltajuudesta. Etsin haastateltavaksi yksinhuoltajia, jotka ovat mukana seurakunnan erityisesti heille järjestämässä toiminnassa. Toivon, että voisin kuulla kokemuksistasi. Mahdollinen haastattelu käydään sinun ehdoillasi, haluamassasi paikassa eikä tutkittavien henkilöllisyys tule esille valmiista tutkimuksesta.

Tapaat minut X:n seurakunnan yksinhuoltajien perheleirillä xx.–xx.xx.2014. Toimin leirillä ohjaajana, ja voimme tuolloin myös jutella tutkimuksesta tarkemmin. Kerään leirin päätyttyäni yhteystietosi mikäli annat minulle luvan ottaa myöhemmin yhteyttä sinuun. Tutkimukseen osallistuminen on siis täysin vapaaehtoista. Jos haluat kysyä jotain, voit myös ottaa minuun yhteyttä jo ennen leiriä.

Nähdään!

Aurinkoista kevään jatkoa,

Anna Hästö

Puh. 044 xxxx xxx

anna.hasto@student.diak.fi

LIITE 2. TEEMAHAASTATTELURUNKO

1. Hakeutuminen seurakunnan yksinhuoltajille suunnattuun toimintaan

- Miten tulit mukaan seurakunnan toimintaan, mistä sait tietoa?
- Mikä elämäntilanteesi oli kun tulit mukaan?
- Miksi hakeuduit mukaan?
- Oliko vaikeaa/helppoa tulla mukaan?
- Oletko osallistunut muuhun perheille tai erityisesti yksinhuoltajille tarkoitettuun toimintaan muualla? (seurakunnat, järjestöt, kaupungin toiminta)

2. Seurakunnan tuki ja kohtaaminen

- Millaista tukea olet saanut seurakunnasta?
(emotionaalinen, toiminnallinen, taloudellinen, tiedollinen)
- Onko seurakunnasta ollut apua elämäntilanteessasi? Millaista?
- Millainen tuki on ollut sinulle tarpeellisinta?
- Onko jokin tarjottu tuki osoittautunut hyödyttömäksi? Mikä?
- Miten koet seurakunnalta saamasi avun?
- Miten koet tulleesi kohdatuksi seurakunnassa?
- Mikä merkitys seurakunnan toiminnalla on sinulle arjen jaksamisen kannalta?
- Jos seurakunnan toimintaa ei olisi, osallistuisitko johonkin muuhun vastaavaan toimintaan? Mihin?

3. Hengellisyys ja suhde kirkkoon

- Miten kuvaat suhdettasi ev. lut. kirkkoon?
- Onko seurakunnalla hengellistä/uskonnollista merkitystä sinulle? Millaista?
- Koetko saaneesi seurakunnasta apua isojen elämänskysymysten käsittelyyn?

VEDÄ VIIVA JANALLE – tehtävä

Arvioi kokonaisuudessaan yksinhuoltajana saamaasi tukea. Kuinka iso osa saamastasi tuesta on tullut seurakunnalta?

Muu tuki _____ Seurakunta

4. Seurakunnan toiminnan kehittäminen

- Kuinka hyvin olet ollut tietoinen seurakunnan tarjoamista eri palveluista?
- Miten hyvin seurakunnan apu on vastannut tarpeisiisi?
- Olisitko kaivannut jotakin muuta tukea mitä et kuitenkaan ole saanut?
- Miten seurakunnan työtä/toimintatapoja voisi kehittää?
- Millaista toimintaa toivoisit seurakunnan järjestävän yksinhuoltajille?
- Millaista muuta tukea toivoisit seurakunnalta?
- Miten koet itse voivasi vaikuttaa seurakunnan toiminnan kehittämiseen?